

ფრიდრიხ ნიცშე

1844-1900

შესავალი

ეპოქა და ბიოგრაფიული ცნობები

ფრიდრიხ ნიცშე მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის გერმანელი მოაზროვნეა. ეს ევროპაში შედარებითი მშვიდობის, კეთილდღეობის და განვითარების ხანაა. სამხედრო კონფლიქტები და შიდაარეულობა დროდადრო ხდება, მაგრამ საფრანგეთის რევოლუციის და ნაპოლეონის ომების მასშტაბამდე ბევრი უკლია. პირველ მსოფლიო ომამდე (1914 წ.) ევროპელების დიდ უმრავლესობას ჰქონდა ილუზია, რომ ცივილიზებულმა კაცობრიობამ ხანგრძლივი სტაბილობის და წინსვლის რეცეპტს მიაგნო.

ეპოქის სულისკვეთებას მეცნიერებაზე დამყარებული პროგრესის და ადამიანთა მზარდი კეთილდღეობის რწმენა შეადგენს. ინტელექტუალური განვითარების თვალსაზრისით, ამ პერიოდს „პოზიტივიზმის ხანას“ უწოდებენ, რაშიც იგულისხმება, რომ რელიგიის გავლენა მცირდება, სამაგიეროდ, საბუნებისმეტყველო მეცნიერება აზროვნების მოდელადაა მიჩნეული. სწორედ ამ დროს იქმნება წარმოდგენა სოციალურ მეცნიერებებზე, რომლებიც თავისი მეთოდებით ბუნებისმეტყველებას ბაძავენ და გამოთქვამენ პრეტენზიას, რომ მათ სიზუსტით არ ჩამორჩებიან და კაცობრიობის პროგრესში მათემატიკის, ფიზიკის ან ქიმიის სადარ წვლილს შეიტანენ.

რაც შეეხება პოლიტიკის სფეროს, თუმცა ევროპის უდიდეს ნაწილში მონარქიული რეჟიმებია, ინტელექტუალურ და მორალურ ლიდერობას ერთმანეთს ეცილებიან ლიბერალები და სოციალისტები, რომლებსაც უნივერსალური მშვიდობის, სამართლიანობის და ეკონომიკური განვითარების საკუთარი რეცეპტები აქვთ.

ამ ფონზე ჩნდებიან მოაზროვნეები, რომლებიც დინების საწინააღმდეგოდ მიდიან და თვით მეცნიერულ პროგრესსა და ადამიანთა თანასწორობაზე აგებული საყოველთაო კეთილდღეობის იდეალებში სერიოზულ დეფექტებს ხედავენ. ამ უკანასკნელთა შორის ნიცშეს გამორჩეული ადგილი უკავია.

მისი ინტერესები თავდაპირველად უფრო მეტად კლასიკური ფილოლოგიის სფეროზე იყო ფოკუსირებული. 1869 წელს ის ძალიან ახალგაზრდა, 24 წლისა ბაზელის (შვეიცარია) უნივერსიტეტის პროფესორი გახდა. მალე მისი ინტერესები უფრო მეტად ფილოსოფიისკენ გადაიხარა. 1879 წელს, ჯანმრთელობის პრობლემების გამო, პროფესორის თანამდებობაზე უარის თქმა მოუხდა და ამის შემდეგ ცხოვრობდა, როგორც დამოუკიდებელი მოაზროვნე, მისი შემოსავლის წყაროს კი ბაზელის უნივერსიტეტიდან მიღებული პენსია და მეგობრების დახმარება

შეადგენდა. მან რამდენიმე წიგნის გამოცემა შეძლო, თუმცა უჩვეულო სტილის და შინაარსის გამო მისი ნაშრომები მიუღებელი აღმოჩნდა მკითხველი საზოგადოების დიდი ნაწილისთვის და ცუდად იყიდებოდა. თუმცა სიცოცხლის ბოლო პერიოდში ინტერესი მისი იდეების მიმართ რამდენადმე გაიზარდა.

1889 წელს ნიცშე სულიერად დაავადდა და სიცოცხლის ბოლო წლები დის, ელისაბედის მეურვეობის ქვეშ გაატარა.

ღირებულებათა გადაფასება

ნიცშე აზროვნების ისტორიაში შევიდა, როგორც ეპოქის რადიკალური კრიტიკოსი. ეპოქა, რომელიც აქ მხედველობაში გვაქვს, შეგვიძლია დავახასიათოთ როგორც „მოდერნი“, ახალი დრო, რომელიც, თავის მხრივ, შუა საუკუნეებს უპირისპირდება. თუმცა, მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ ნიცშეს კრიტიკა სულაც არ შემოიფარგლება მხოლოდ ახალ დროში აღმოცენებული იდეოლოგიებით და შესაბამისი რეალობით: ის აგრეთვე მკვეთრად აკრიტიკებს ქრისტიანობას, ოღონდ არა მხოლოდ როგორც რელიგიას, რომელიც მიღმურ სამყაროში ხსნას გვპირდება (რისთვისაც მას ამქვეყნიური ხსნის წინასწარმეტყველი, კარლ მარქსი უტყვედა), არამედ, უპირველეს ყოვლისა, როგორც ევროპული ცივილიზაციის ძირითად ღირებულებათა (მათ შორის, სოციალისტურ ღირებულებათა) საფუძველს. ამ აზრით, ნიცშესთვის ახალი დროის ევროპელი ქრისტიანული ღირებულებების მატარებელია, თუნდაც ათეისტი იყოს. ნიცშეს კრიტიკა გადასწვდება აგრეთვე ქრისტიანობის ფილოსოფიურ წინამორბედებს, მაგალითად, პლატონს.

მიუხედავად ამისა, შეგვიძლია ნიცშეს რადიკალური კრიტიკის ობიექტი ასე განვაზოგადოთ: ეს არის წარმოდგენა ადამიანის და საზოგადოების „კარგ“, სასურველ მდგომარეობაზე, რომელიც ძირითადად გაბატონდა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში, ანუ პერიოდში, რომელშიც ნიცშე ცხოვრობდა. ეს წარმოდგენა შეგვიძლია დავახასიათოთ როგორც „ლიბერალური“ ამ სიტყვის ყველაზე ფართო აზრით – ამ აზრით ის სოციალიზმსაც მოიცავს, რადგან თუმცა ეს უკანასკნელი კლასიკურ ლიბერალიზმს უპირისპირდება, ის მისსავე ამოსავალი ღირებულებებიდან, თავისუფლებისა და თანასწორობიდან ამოდის, ოღონდ მათ სხვაგვარ, „რადიკალურ“ ინტერპრეტაციას ახდენს (ამიტომ მე-19 საუკუნეში სოციალისტებს ხშირად უბრალოდ „რადიკალებად“ მოიხსენიებდნენ). ოღონდ, როგორც ითქვა, ამ ღირებულებათა მსოფლმხედველობრივი ძირები, ნიცშეს აზრით, გაცილებით უფრო ღრმაა, ვიდრე ახალი დროის ევროპული აზროვნება: მათ ქრისტიანობამდე და ბერძნულ ფილოსოფიამდე მივყავართ.

„ლიბერალიზმს ფართო აზრით“ შეგვიძლია დავარქვათ აგრეთვე „განმანათლებლობის მსოფლმხედველობა“: შეხედულება, რომლის თანახმად უკეთესი, უფრო სამართლიანი საზოგადოება არის ის, სადაც რაციონალური ინდივიდები საკუთარი გონების კარნახით იღებენ გადაწყვეტილებებს (და ამ აზრით თავისუფალნი არიან), და თანასწორად აღიარებენ ყველა სხვა ინდივიდს, ვისაც მათსავით აქვს საკუთარი გონების კარნახით მოქმედების უნარი. როგორც ვთქვით,

განმანათლებლური მსოფლმხედველობა ორი ძირითადი იდეოლოგიური ნაკადის სახით არსებობს: კლასიკური ლიბერალიზმის (რომელიც ინდივიდის თავისუფლების მხოლოდ მინიმალურ შეზღუდვას თვლის დასაშვებად) და სოციალიზმის (რომელიც ადამიანთა „რეალური“ თავისუფლების და თანასწორობის სოციალურ-ეკონომიკური წინაპირობების შექმნას ანიჭებს პრიორიტეტს); მაგრამ ნიცშესთვის ეს მეორეხარისხოვანი ნიუანსებია. მისთვის მთავარი და ამავე დროს მიუღებელია ზოგადად განმანათლებლური იდეოლოგიის ბატონობა, ანუ ვითარება, როდესაც მის ღირებულებებს უნივერსალურის და პროგრესულის სტატუსი აქვთ მოპოვებული და ადამიანთა ცხოვრების რევოლუციური თუ ევოლუციური ტრანსფორმაცია მათთან შეჯერებით ხდება.

ნიცშე სწორედ მათ უპირისპირდება: „ღირებულებათა გადაფასების“ მოთხოვნა მისი მსოფლმხედველობის ქვაკუთხედაა. ამის – ანუ მისი ეპოქის გაბატონებულ ღირებულებათა მკვეთრი უარყოფის გამო – მას ხშირად „ნიჰილისტს“ უწოდებენ. მაგრამ ნიჰილიზმი ამ შემთხვევაში არ უნდა აგურიოთ ცინიზმში – ნიცშე ყოველგვარ ღირებულებებს კი უარყოფს, მას აქვს პრეტენზია, რომ ახალ ღირებულებებს, ადამიანის განვითარების ახალ პერსპექტივას ადგენს. თუმცა, როგორც არაერთი სხვა მოაზროვნის შემთხვევაში, მისი მოძღვრების კრიტიკული ნაწილი უფრო დასამახსოვრებელი და გავლენიანი აღმოჩნდა, ვიდრე მისი დასახული პოზიტიური ორიენტირები, ამიტომ აზროვნების ისტორიაში ის უფრო ხშირად „ნიჰილისტად“ გაბატონებული ღირებულებების რადიკალურ უარყოფლად მოიხსენიება.

ადამიანის დაკნინება და „ბოლო ადამიანი“

რა არის ის ძირითადი, რაც ნიცშესთვის მიუღებელია თანამედროვე ცივილიზაციაში? მისი აზრით, დემოკრატია, რომელსაც თავისუფალ და თანასწორ ინდივიდთა მშვიდობა და კეთილდღეობა მიუჩნევია საბოლოო ორიენტირად, ამით ადამიანის, როგორც გვარის, დაკნინებას, გამდაბიურებას უწყობს ხელს. მოდერნული დემოკრატიული იდეალი შეიძლება მიღწეულ იქნას მხოლოდ ადამიანის ერთგვარი გასაშუალებობის, გაორდინარულების ხარჯზე. ამისთვის აუცილებელია, ადამიანმა ჩაიკლას განსაკუთრებულობის, სხვაზე აღმატებულობის ამბიციამ.

ამის საპირისპიროდ, ნიცშეს პათოსი ადამიანის კეთილშობილების, სიდიადის, განსაკუთრებულობის აღიარებაა. ადამიანი – როგორც ინდივიდი და როგორც გვარი – იმით ფასობს, რომ მხოლოდ კეთილდღეობით ვერ დაკმაყოფილდება, მას რაღაც უჩვეულოს, აღმატებულის მიღწევა უნდა. სიცოცხლე, ფიზიკური არსებობა მხოლოდ იარაღია ამ ამბიციის დასაკმაყოფილებლად. ნიცშეს სხვადასხვა ტექსტი გვახვედრებს, რაში შეიძლება გამოვლინდეს ეს აღმატებულება: შეიძლება ეს იყოს ქვეყნების დაპყრობა და დიდი იმპერიის მშენებლობა, შეიძლება – კულტურის შედეგრების შექმნა. მაგრამ მთავარია თავად სწრაფვა აღმატებულებისკენ, არსებული მდგომარეობის დაძლევისკენ. ამასთან ამ მიზნის მისაღწევად ადამიანი მზად უნდა იყოს საკუთარი და სხვისი ფიზიკური არსებო-

ბის საფრთხეში ჩასაგდებად. თანასწორობის გამაკერპებელი დემოკრატიული იდეოლოგია უპირისპირდება და კლავს ადამიანის ამ ბუნებრივ და, ნიცშეს აზრით, განსაკუთრებით ღირებულ სწრაფვას.

ამავე კონტექსტში უნდა დავინახოთ ისტორიციზმის კრიტიკა, რასაც ეხება ნიცშეს ადრეული შრომები, კერძოდ, მისი ესე „სიცოცხლისთვის ისტორიის სარგებლობასა და ზიანზე“ (1874). ნიცშეს აზრით, თანამედროვე ადამიანი ისტორიული არსებაა – ეს გულისხმობს არა მხოლოდ იმას, რომ მას ახსოვს წარსული, ანუ ისტორია (რაც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნიშანია, რაც მას ცხოველისგან განასხვავებს), არამედ იმასაც, რომ ადამიანი თავისი არსებობის საზრისს, თავისი ქმედების განმსაზღვრელ ღირებულებებს ხშირად ისტორიის საფუძველზე ადგენს, ამით კი აწმყოს და მომავალს წარსულზე დამოკიდებულად აქცევს. აი, ეს კი სერიოზული საფრთხეა. ნიცშე არ არის ისტორიის ცოდნის წინააღმდეგი: შეიძლება, წარსულში მომხდარი საგმირო საქმეები დღეს მცხოვრებ ინდივიდს შთაგონების წყაროდ ექცეს იმისთვის, რომ თავადაც რაღაც დიადის მიღწევა სცადოს. მაგრამ თანამედროვე ადამიანი, როგორც წესი, ასე არ უყურებს ისტორიას. მისთვის ეს უკანასკნელი არის ერთიანი დიდი პროცესი, რომელსაც თავისი გამჭოლი ლოგიკა აქვს და წინასწარ განსაზღვრავს ცალკეული ინდივიდების ადგილს და როლს სამყაროში (ისტორიის ამგვარი ხედვა ჩამოაყალიბა გერმანელმა ფილოსოფოსმა ჰეგელმა, (რომელიც ამ შემთხვევაში ნიცშეს კრიტიკის კონკრეტული სამიზნეა). ამ დროს ისტორიული პროცესი დანახულია როგორც პროგრესი, წინსვლა, რომელიც ნაკლებად არის დამოკიდებული ცალკეული ადამიანის ნებაზე და მოქმედებაზე. პირიქით, ინდივიდს ექმნება ერთგვარი ვალდებულება, ამ პროგრესს ემსახუროს, მასში წვლილი შეიტანოს, ანუ მიიღოს ისტორიით დადგენილი როლი და მაქსიმალურად კარგად მოერგოს მას.

მეტიც, ჰეგელის მოძღვრება გვამცნობს „ისტორიის დასასრულს“ იმ აზრით, რომ ყველაფერი მნიშვნელოვანი და დიადი, რაც ისტორიაში უნდა მომხდარიყო, უკვე მოხდა. ისტორიამ უკვე მიაღწია თავის საბოლოო წერტილს, როდესაც კაცობრიობამ თავისუფლების და კეთილდღეობის საუკეთესო რეცეპტს მიაგნო: ახლა ადამიანებს მხოლოდ ამ რეცეპტით გათვალისწინებული მოთხოვნების პირუთვნელი დაცვის ამოცანა დარჩათ. საგმირო საქმეები მხოლოდ წარსულში იყო საჭირო: დღეს შეიძლება, პატივს მივაგებდეთ წარსულის გმირებს, თუმცა, ამავე დროს, იმ გარდასულ ეპოქებს, განმანათლებლური იდეების და მიღწეული საზოგადოებრივი პროგრესის პერსპექტივიდან, ბარბოროსულად და დრომოჭმულად ვთვლით. ისტორიის სიღიადე ცხოვრებას დაშორდა და არქივებში, მუზეუმებსა და ბიბლიოთეკებში ჩაიკეტა (დღეს ამ სიას ჰოლივუდის ისტორიულ ბლოკბასტერებს ან ისტორიულ ტელესერიალებსაც დავამატებდით). დღევანდელი ადამიანები უნდა შეეგუონ, რომ პრინციპულად ახალს და დიადს ველარაფერს შექმნიან: მათ ეპიგონების, განმეორებლების როლი რჩებათ. ეს მათ პატარა ადამიანებად აქცევს.

ნიცშეს ერთ-ერთ (შეიძლება, ყველაზე) ცნობილ წიგნში „ასე იტყოდა ზარათუსტრა“ ნიცშე გვიხატავს ერთგვარ წინასწარმეტყველურ კარიკატურას თანამედროვე „კეთილდღეობის საზოგადოებისა“ (საზოგადოების ეს მოდელი, რომელიც მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში განსაკუთრებით გავრცელებული იყო ევროპაში და ნაწილობრივ დღესაც ინარჩუნებს პოპულარობას, ლიბერალური და სოციალისტური იდეების ნაზავს ემყარება). ასეთ საზოგადოებაში მცხოვრებლებს ის „ბოლო ადამიანებად“ მოიხსენიებს, როგორც ადამიანის ბუნების დაკნინების ბოლო სტადიას. მათ მიუღწევიათ მდგომარეობისთვის, სადაც უზრუნველყოფილია საყოველთაო მშვიდობა და კეთილდღეობა, ისინი ტკივილის, სტრესის, კონფლიქტებისგან განთავისუფლებულან. სამაგიეროდ, მათ აღარა აქვთ დიადი ვნებები, მათ შორის ძალაუფლების ან რომანტიკული ტრფობის ნება, რადგან ასეთ ვნებებს სტრესი, საფრთხე და გაურკვევლობა მოაქვს. ნიცშესთვის ეს ადამიანის გვარის უკიდურეს დაკნინებას ნიშნავს.

კეთილშობილება და ზიზლი

განმანათლებლობის რაციონალისტური, ისტორიციისტული და დემოკრატიული პრინციპების მატარებელი „ბოლო ადამიანი“ ნიცშესთვისთვის, უპირველეს ყოვლისა, ზიზლის ღირსია. ზიზლი მისთვის უმნიშვნელოვანესი კატეგორიაა: ადამიანი მანამდეა პატივისცემის ღირსი, ვიდრე საკუთარი თავისადმი ან სხვისადმი ზიზლის გრძობა შერჩენია; ბოლო ადამიანი იმიტომაა უიმედო, რომ ეს გრძობა დაუკარგავს. სამაგიეროდ, ადამიანს, რომელსაც საკუთარი თავი ეზიზლება, ერთი რამ მანაც რჩება პატივისცემის საკუთარ თავში: თავად ეს ზიზლის გრძობა.

ქართული სიტყვა „ზიზლი“ ბოლომდე ვერ გამოხატავს შინაარსს, რაც აქვს გერმანულ სიტყვას Verachtung, verachten და მის შესატყვისებს თანამედროვე ევროპულ ენებში. ქართულად ამ სიტყვას ხშირად „სიძულვილის“ მნიშვნელობით ვხმარობთ: ნიცშეს შემთხვევაში ეს შეცდომა იქნებოდა, რადგან სიძულვილი შეიძლება რაღაც ღონის აღიარებას გულისხმობდეს, ზიზლის შემთხვევაში კი ეს არ გვაქვს. ზიზლი არის, უპირველეს ყოვლისა, ის გრძობა, რაც მაღალს, კეთილშობილს ეუფლება მდაბიურთან, ბოგანოსთან შეჯახებისას. ამ აზრით, ზიზლი პატივისცემის საპირისპირო ცნებად შეიძლება განვიხილოთ: გეზიზლება ის, რაშიც სრულებით არაფერია პატივისცემის ღირსი. მაგალითად, მტერი გძულს, მაგრამ არ გეზიზლება, თუ, სულ მცირე, მის ძალას სცემ პატივს.

ისტორიულად, ეს ის გრძობაა, რაც არისტოკრატს აქვს მდაბიოს მიმართ, ამიტომ ნიცშე დაუფარავად ახდენს არისტოკრატიზმის, კერძოდ, დიდგვაროვანის მდაბიოსადმი ზიზლიანი დამოკიდებულების აპოლოგიას, რაც ცხადია, რადიკალურად უპირისპირდება ახალი დროის სულისკვეთებას, რომელიც სწორედ დაბადების უფლებით მოპოვებული წოდებრივი პრივილეგიების უარყოფიდან ამოიზარდა. არისტოკრატის ზიზლი ბოგანოს მიმართ ნიცშესთვის განსაკუთრებით ღირებულია იმიტომ, რომ ის ქმნის თუ აფართოვებს დისტანციას თვით ადამიანის სულის შიგნით, ანუ ასწავლის ადამიანს ორდინარულით, ჩვეულებრივით

დაუკმაყოფილებლობას და მაღალის, დიადის, გამორჩეულისკენ სწრაფვას. მდაბიო, ბოგანო რომ ეზიზღება, არისტოკრატს საკუთარ სულში ყოველივე მდაბიურის შეზიზღების მოთხოვნაც უჩნდება; მას მდაბიური ქცევა „აღარ ეკადრება“: არისტოკრატი თავისი ქცევით მუდამ უნდა აჩვენებს, რომ მდაბიოზე მაღლა დგას, ეს კი მისი სულიერი განვითარების, ამაღლების წყაროა. ამიტომ უთანასწორობა, ბატონებისა და მონების (მსახურების, ქვეშევრდომების და ა. შ.) არსებობა აუცილებელია ადამიანის, როგორც გვარის, განვითარებისთვის.

მაგრამ ამ უთანასწორობას, თავის მხრივ, საფუძვლად უდევს ძალადობა და ძალაუფლებისაკენ სწრაფვა. არისტოკრატია სწორედ ასე შეიქმნა: ვისაც უფრო მეტად ჰქონდა განვითარებული ძალაუფლებისადმი სწრაფვა და ვინც მზადაა, თავისი ფიზიკური არსებობა საფრთხეში ჩააგდოს სხვებზე აღმატებულების მოსაპოვებლად, ანუ ვინც სხვაზე სულიერად ძლიერია და ამის ხარჯზე ომში გამარჯვებას შეძლებს, სწორედ ის უდებს სათავეს არისტოკრატულ გვარებს. მეორე მხრივ, ის, ვისთვისაც მშვიდობა, უსაფრთხოება, ფიზიკური არსებობის შენარჩუნება ომში გამარჯვებაზე ძვირფასია, ეგუება მონის მდგომარეობას. უთანასწორობა ამითაც გამართლებულია, თუმცა ამგვარ გამართლებას, ცხადია, არაფერი აქვს საერთო „სამართლიანობასთან“, როგორც ის ქრისტიანულ ან განმანათლებლობის იდეალებზე აღზრდილ საზოგადოებას ესმის.

რელატივიზმი, სიცოცხლე და ძალაუფლებისადმი სწრაფვა

არისტოკრატული ქედმაღლობის აპოლოგია საფუძვლად უდევს ნიშემს მნიშვნელოვან წარმოდგენას „ბატონების მორალის“ და „მონების მორალის“ შესახებ, რაც, თავის მხრივ, მორალური რელატივიზმის ან იმორალიზმის დამოკიდებულებას ამკვიდრებს. ეს უკანასკნელი ნიშნავს უნივერსალური მორალური ნორმების უარყოფას: ნიშემს აზრით, ისინი სინამდვილეში გამოხატავს იმ ჯგუფის ინტერესებს, ვინც მათ დამკვიდრებას ცდილობს. აქედან გამომდინარე, ბატონების ან არისტოკრატების მორალი უპირატესობას ანიჭებს იმ თვისებებს, რისი წყალობითაც ისინი ბატონები არიან: ეს არის ძალა, სიამაყე, ვაჟკაცობა, „მაგარი გული“ (რაც გამორიცხავს გულჩვილობას და სენტიმენტალობას), ეგოიზმი, წარსულის და იერარქიის პატივისცემა და ა. შ. სამაგიეროდ, ზიზღის ღირსადაა მიჩნეული სარგებლიანობა, ლაჩრობა, ეჭვიანობა, ტყუილი და ა. შ. „მონების მორალი“ კი (რისი ყველაზე მნიშვნელოვანი მაგალითიც ქრისტიანული მორალია) პატარა, შეშინებული ადამიანის განწყობას გამოხატავს. მისი ძირითადი მიზანია, შეზღუდოს ის, რისაც ყველაზე მეტად ეშინია – ძალა, რომელმაც შეიძლება ზიანი მიაცენოს. ამიტომ ის ადამიანებისგან მოითხოვს მოყვასისადმი კეთილგანწყობას, მოთმინებას, თავმდაბლობას და ა. შ.

ნიშემ არა მხოლოდ მორალის საკითხებშია რელატივისტი: ის ზოგადად უნივერსალურ ჭეშმარიტებას უარყოფს. ამით ის უპირისპირდება მისი დროის პოზიტივისტურ განწყობას, რისთვისაც პროგრესის გზა მეცნიერების (როგორც ბუნებისმეტყველების, ისე სოციალური მეცნიერების) განვითარებაა. მეცნიერე-

ბა კი სწორედ ობიექტურ, უნივერსალურ, ადამიანისგან დამოუკიდებელ ჭეშმარიტებებს ეძებს. ნიცშეს აზრით, ასეთი ორიენტაცია აკნინებს და აბეჩავებს ადამიანს. ალტერნატიული პრინციპი ნიცშესთვის სიცოცხლე, სიცოცხლის ინტერესია: ამის გამო ნიცშეს ხანდახან „სიცოცხლის ფილოსოფოსს“ უწოდებენ. რომელიმე დებულება, მოსაზრება, პრინციპი ადამიანისთვის მისაღები უნდა იყოს არა იმის მიხედვით, თვლის თუ არა მას მეცნიერება, რაღაც ობიექტურ საზომებზე დაყრდნობით, „ჭეშმარიტად“ ანუ ყველასათვის სავალდებულოდ, არამედ იქიდან გამომდინარე, შეესაბამება თუ არა ის მისი სიცოცხლის ინტერესს. სიცოცხლის ინტერესი კი საკუთარი თავის და გვარის გაძლიერება, გაგრძელებაა, უპირატესობის მოპოვებაა, რაც გარდუვალად მოითხოვს სხვის დაჩაგვრას, სხვისთვის ზიანის მიყენებას და სხვაზე გაბატონებას. სიცოცხლის ძირეული ინსტინქტი, ნიცშეს აზრით, ძალაუფლებისადმი სწრაფვაა. თანამედროვე კულტურა თავისი ისტორიციზმით, უნივერსალისტური („მონების“) მორალით, ობიექტური ჭეშმარიტების პოზიტივისტური კულტურით სწორედ იმიტომ აკნინებს ადამიანს, რომ თრგუნავს ადამიანის ამ ყველაზე ძირეულ, ამოსავალ საწყისს, და ამით საშუალებას არ აძლევს ადამიანს ჭეშმარიტ სიღიადეს მიაღწიოს.

ზეკაცი, ბავშვი და ახალი ფილოსოფოსები

და მაინც, რისკენ მოგვიწოდებს ნიცშე? რა არის მისი პოზიტიური იდეალი? ამის გარკვევა, ამ კითხვაზე ნათელი, ცალსახა პასუხის პოვნა უფრო რთულია, ვიდრე იმის გაგება, თუ რა არ მოსწონს ნიცშეს თანამედროვე კულტურაში. შეიძლება ზოგადად ვთქვათ, რომ ის განსაკუთრებით აფასებს ადამიანის დაუკმაყოფილებლობას ჩვეულებრივი, ორდინარული არსებობით, მის სწრაფვას, დაძლიოს, ამაღლდეს ასეთ ყოფაზე და ამ დროს წავიდეს რისკზე, თავისი (და სხვების) სიცოცხლე საფრთხეში ჩააგდოს, „სახიფათოდ იცხოვროს“. ხიფათით აღსავსე ცხოვრების კულტი, როგორც თანამედროვე აზროვნების ერთ-ერთი ნაკადი, სწორედ ნიცშეს სახელს უკავშირდება.

მაგრამ ნიცშე მხოლოდ ამის თქმით არ შემოიფარგლება. რისკზე წასვლა რაღაცით უნდა იყოს გამართლებული, მას რაღაც საზრისი, რაღაც პერსპექტივა უნდა ჰქონდეს. „ასე იტყოდა ზარათუსტრაში“ ნიცშე ამბობს, რომ ადამიანი უნდა გადაილახოს, რომ იგი არის ხიდი უფრო მაღალი რანგის არსებისკენ – ზეკაცისკენ. მაგრამ მაინც როგორია ეს მაღალი რანგის არსება?

ამ კითხვაზე სრულ პასუხს თუ არა, მინიშნებას გვაძლევს ნიცშეს იგავი „სამი სახეცვლილების“, ანუ ადამიანის სულის განვითარების სამი ეტაპის შესახებ, რასაც ავტორი წარმოგიდგენს როგორც აქლემს, ლომს და ბავშვს. აქლემი ქრისტიანული მორალის, ანუ დადგენილი ნორმების მიმართ მოწიწების და მორალული მოვალეობის მატარებლად შეიძლება აღვიქვათ, ხოლო ლომი – გაბოტონებული კულტურის უარყოფლად, ნიჰილისტად, „ზეკაცის“ იდეალი ბავშვში უნდა დავინახოთ. ბავშვის დამოკიდებულება რეალობისადმი განისაზღვრება, როგორც „ღვთაებრივი დასტური“, როგორც სამყაროს, სიცოცხლის მიღება და მისით ხა-

რობა. ეს არის თავისუფლება, მაგრამ არა ლიბერალური სამყაროს ადამიანის (ან აქლემის) თავისუფლება, რომელიც სხვების თანასწორი ღირსების აღიარებით და მორალური თუ სახელმწიფოებრივი კანონების მოთხოვნებით არის დამძიმებული, არამედ თამაშის თავისუფლება, სილაღე და მხიარულება, რომელმაც არც კი უწყის რაიმე შეზღუდვების შესახებ და არ წუხს მათ დაცვასა თუ გადალახვაზე. ბავშვი უმანკოა და სწორედ ეს უმანკოება აყენებს მას „ბოროტისა და კეთილის მიღმა“: ეს უკანასკნელი კატეგორიები მისთვის უაზროა.

მაგრამ ბავშვი მაინც მატაფორაა. რაში შეიძლება იყოს იმედის წყარო ზრდასრული და გონიერი ადამიანისთვის, ვინც თავის გარშემო ადამიანის გვარის დაკნინებას ხედავს? ზარათუსტრა თავდაპირველად იმედოვნებს, რომ დაეხმარება ადამიანებს კრიზისიდან გამოსვლაში და ასწავლის ზეკაცისკენ მიმავალ გზას, მაგრამ მალევე ასკვნის, რომ მთელ საზოგადოებაზე, კაცობრიობაზე ზრუნვა უპერსპექტივოა: ადამიანები დაბრმავებულან კეთილდღეობის და მშვიდობის ლიბერალურ-სოციალისტური იდეალით და სხვა არაფრის გაგონება არ უნდათ. მაგრამ იმედი მაინც არის და ის უკავშირდება რჩეულთა ჯგუფებს, ახალ სულიერ არისტოკრატიას, ვისაც გააჩნია არა მხოლოდ ნათელი და ღრმა ინტელექტი, რომ ცივილიზაციის კრიზისი და მისი სიღრმე დაინახოს, არამედ ხასიათის სიმტკიცე, რათა გარემოს ზეწოლას გაუძლოს, ღირებულებათა გადაფასება შეძლოს და ზეკაცისკენ მიმავალ ვიწრო და რთულ გზას გაუდგეს.

ასეთ ახალ არისტოკრატიას ნიციშე „თავისუფალ სულებს“ ან „ახალ ფილოსოფოსებს“ უწოდებს. მათი კიდევ ერთი ვარიანტია ხელოვანები, ოღონდ არა ტრადიციული, მოედანზე შეკრებილი ხალხის მდაბიო გემოვნებაზე მომუშავე ხელოვანები (დღეს მათ „მასობრივი კულტურის მწარმოებლებს ვუწოდებით), არამედ ისინი, ვინც პრინციპულად სხვა, „თავისუფალი სულებისთვის“ გასაგებ ხელოვნებას ქმნის.

მემკვიდრეობა და გავლენა

ნიციშე მრავალმხრივი და, ამავე დროს, წინააღმდეგობით აღსავსე მოაზროვნეა. ასევე წინააღმდეგობრივია მისი გავლენა, რომელიც მრავალ სფეროში: ფილოსოფიაში, ხელოვნებაში, პოლიტიკაში, ზოგადად კულტურაში შეიძლება დავინახოთ. მაგალითად, მის მიერ ინდივიდის და მისი შემოქმედებითი საწყისის დამაკნინებელი მასობრივი კულტურის კრიტიკა, მისგან რადიკალურად განსხვავებული „ახალი ხელოვნების“ მოთხოვნა შთაგონების წყაროდ იქცა მე-20 საუკუნის ბევრი მოაზროვნისთვის და ხელოვანისთვის. ნიციშეს იდეებს ხშირად უკავშირებენ მე-20 საუკუნის დასასრულის ისეთ გავლენიან ინტელექტუალურ მიმდინარეობას, როგორიცაა პოსტმოდერნიზმი.

განსაკუთრებით საკამათოა ნიციშეს კავშირი მე-20 საუკუნის ერთ-ერთ ყველაზე მიუღებელ და დესტრუქციულ პოლიტიკურ მიმდინარეობასთან, ფაშიზმთან, განსაკუთრებით კი მის გერმანულ სახესხვაობასთან – ჰიტლერის ნაციზმთან. მისი იდეოლოგიები ნიციშეს თავიანთი მოძღვრების ინტელექტუალურ წინამორბე-

დად თვლიდნენ, ხოლო ჰიტლერი თავს მის მოტრფიალედ ასაღებდა და ვაიმარში მისი მუზეუმის ხშირი სტუმარი იყო. ნიცშეს მკვლევართა უმრავლესობა ფაშიზმთან და ნაციზმთან ნიცშეს დაკავშირებას მისი მოძღვრების არასწორი ინტერპრეტაციის შედეგად მიიჩნევს. მაგალითად, ნიცშესთვის სრულიად მიუღებელი იყო ანტისემიტიზმი, რომელიც ნაციზმის ერთ-ერთი ქვაკუთხედი იყო. მაგრამ, ბევრის აზრით, ნიცშეს ნამდვილად აქვს იდეები (მაგალითად, გამორჩეულთა უფლება, უგულვებელყონ მორალური ნორმები საკუთარი ინტერესებისთვის), რომლებმაც კარგი არგუმენტები მისცა ნაციზმის იდეოლოგიებს საკუთარი მსოფლმხედველობის გასამართლებლად.

ასე იტყოდა ზარათუსტრა

ნაწილი პირველი: ზარათუსტრას საუბრები

ზარათუსტრას პროლოგი

1.

ზარათუსტრა ოცდაათისა რომ გახდა, თავისი სამშობლო და თავისი სამშობლოს ტბა მიატოვა და მთაში წავიდა. აქ თავისი სულითა და მარტოობით ტკებობდა და ეს ათი წელი არ მობეზრებია. მაგრამ ბოლოს შემოუბრუნდა გული. ერთ დილას მზის სხივთან ერთად ადგა, მზეს შეეგება და ასე ეტყოდა:

„დიდო ვარსკვლავო! რაში ნახავდი ბედნიერებას, რომ არ გყავდეს ისინი, ვისაც ანათებ!

ათი წელია ჩემს მღვიმესთან ამოდიხარ. ყელში ამოგივიდოდა შენი შუქიც და შენი გეზიც, მე, ჩემი არწივი და ჩემი გველი რომ არ გყავდეთ.

ჩვენ კი ყოველ დილით გელოდით, შენს სიუხვეს ვიზიარებდით და ამისთვის გლოცავდით.

შემომხედე! მეც, როგორც ქარბი თაფლით გაჯერებულ ფუტკარს, ჩემმა სიბრძნემ თავი შემაწყინა; ჩემკენ გამოწვდილი ხელები მჭირდება.

მსურს გავილო და გავცე, სანამ კაცთა შორის ბრძენნი თავისი სიბრძნით გაიხარებენ, ხოლო ღარიბნი – თავისი სიმდიდრით.

ამიტომ სირღმისკენ უნდა გავეშურო: როგორც შენ იზამ სადამოს, როდესაც ზღვის მიღმა ჩახვალ და ქვესკნელს გაანათებ, უმდიდრესო ვარსკვლავო!

მეც შენსავით უნდა ჩავიდე,¹ როგორც ამას ხალხი ეძახის, ვისკენაც ახლა ვისწრაფი.

ხოდა, დამლოცე, უღრტვინველო თვალო, ვისაც ისე შეუძლია უდიდესი ბედნიერების დანახვა, რომ ოდნავაც არ შემურდეს!

---

1 ნიცშესთვის მნიშვნელოვანი სიტყვაა untergehen (სიტყვასიტყვით: „ქვევით ჩასვლა“), რომელიც ამ შემთხვევაში გულისხმობს უბრალოდ მზის ჩასვლას. მაგრამ სხვა შემთხვევაში იგივე სიტყვა აღნიშნავს მთიდან ბარში ჩასვლას (ამ შემთხვევაში ვიხმართ „დაღმასვლას“) ან, რაც განსაკუთრებით ნიშნეულია, დაღუპვას (ქვემოთ, კაცის ბაგირზე გადასვლის კონტექსტში, მას ვთარგმნით „გადაჩეხვად“). ამ შემთხვევაში არ ხერხდება სიტყვის მნიშვნელობებით ნიცშესეული თამაშის ქართულად გადმოტანა.

დალოცე თასი, რომელსაც გადმოღვრა უნდა, რათა მისგან ოქროსფერმა წყალმა იდინოს და შენი განცხრომის ანარეკლი გაიყოლოს!

შეხედე! ეს თასი ისევ დაცარიელებდა, ზარათუსტრა ისევ განკაცდებდა:
ასე დაიწყო ზარათუსტრას დაღმასვლა.

2.

ზარათუსტრამ მთა მარტომ ჩაიარა და არავინ შეხვედრია. მაგრამ ტყეში რომ შევიდა, უცებ მოხუცი შეეჩნება, რომელიც თავისი წმიდა ქონიდან გამოსულიყო ტყეში ფესვების საძებნელად. და ამას ეტყოდა ბერიკაცი ზარათუსტრას:

„უცხო არ არის ჩემთვის ეს მოგზაური: მრავალი წლის წინ ჩამოიარა მან აქ. ზარათუსტრა ერქვა, მაგრამ შეიცვალა. მაშინ მთაში საკუთარი ფერფლი მიგქონდა; ახლა ბარში შენი ცეცხლი უნდა ჩაიტანო? არ გეშინია, დაგსაჯონ, როგორც ხანძრის გამჩალებელი?“

კი, ვიცანი ზარათუსტრა. სუფთაა მისი თვალი და ამრეზა აღარ ეტყობა მის ზაგეს. განა მოცეკვავესავით არ მიდის?

შეცვლილა ზარათუსტრა, ბავშვად ქცეულა ზარათუსტრა, უფრო ფხიზელი გამხდარა ზარათუსტრა: რაღა გინდა მძინარეებთან?

მარტოობაში ისე ცხოვრობდი, როგორც ზღვაში და ზღვა გატივტივებდა თავის ზედაპირზე. ვაი, ახლა რად მოგდომებია ნაპირზე გასვლა? ვაი, რად მოგდომებია, ისევ თავად ათრიო შენი გვაში?“

ზარათუსტრამ უპასუხა: „მე ადამიანები მიყვარს.“

„მაშ მე რად წავედი ტყესა და უკაცრიელში? – თქვა წმინდანმა, – იმიტომ ხომ არა, რომ ადამიანები ზედმეტად მიყვარდა?“

ახლა ღმერთი მიყვარს: ადამიანები არ მიყვარს. ადამიანი მეტისმეტად არასრულყოფილი რამაა ჩემთვის. მისი სიყვარული დამღუპავდა.“

ზარათუსტრამ უპასუხა: „სიყვარულზე განა რამე ვთქვი? მე ადამიანებისთვის ძღვენი მიმაქვს.“

„არაფერი მისცე მათ“, – უთხრა წმინდანმა, – „ჯობს, ტვირთის ნაწილი გამოართვა და მათთან ერთად ატარო – ამით ყველაზე დიდ სიკეთეს გაუკეთებ, თუ ეს შენთვისაც მისაღები იქნა!“

ხოლო თუ რამეს მისცემ, არაფერი მისცე, გარდა მოწყალებისა, და ისიც მხოლოდ მას შემდეგ, რაც შეგვედრებიან.“

„არა“ – უპასუხა ზარათუსტრამ, – „მე მოწყალებას არ გავცემ. საამისოდ არასაკმარისად ღარიბი ვარ.“

წმინდანმა გაიცინა ზარათუსტრას ნათქვამზე და ასე ეტყოდა: „მაშ ყურადღებით იყავი, რომ მათ შენი ძღვენი მიიღონ! ისინი განდეგილებს არ ენდობიან და არ სჯერათ, რომ მათ დასასაჩუქრებლად მივდივართ მათთან.“

ქუჩაში ჩვენი ფენის ხმა ზედმეტად მარტოდ ხვდებათ ყურზე. და როცა ღამით, თავის საწოლებში მოკალაბებულეხს, მოესმებათ, რომ მზის ამოსვლამდე ვილაც გარეთ დადის, ამას ეკითხებიან თავს: ნეტა სად მიდის ეს ქურდი?

ნუ წახვალ ხალხთან, დარჩი ტყეში! მხეცებთან მისვლა ჯობია! რატომ არ გინდა, ჩემსავით იცხოვრო – დათვად დათვებს შორის, ჩიტად ჩიტებს შორის?“

„და რას აკეთებს ტყეში წმინდანი?“ – იკითხა ზარათუსტრამ.

წმინდანმა უპასუხა: „სიმღერებს ვთხზავ და ვმღერი, ხოლო როცა სიმღერებს ვთხზავ, ვიცინი, ვტირი და ვბუტბუტებ. ამით ღმერთს ვადიდებ.“

მღერით, ტირილით, სიცილით და ბუტბუტით ვადიდებ ღმერთს, რომელიც ჩემი ღმერთია. შენ კი რა მოგაქვს ძღვნად?“

ზარათუსტრამ ეს სიტყვები რომ გაიგო, წმინდანს დაემშვიდობა და უთხრა: „შენთვის მოსაცემი რა მაქვს? ჯობს დროზე წავიდე, ვიდრე რამეს წაგართმევდე.“ – და ასე დაშორდნენ ერთმანეთს მოხუცი და კაცი, თან იცინოდნენ, როგორც ორი პატარა ბიჭი.

მარტო რომ დარჩა ზარათუსტრა, საკუთარ გულს ეუბნებოდა: „ნუთუ ეს შესაძლებელია? ამ ბებერ წმინდანს ჯერ არ გაუგია თავის ტყეში, რომ ღმერთი მოკვდა!“

3.

ზარათუსტრა უახლოეს, ტყის პირას მდებარე ქალაქში რომ მივიდა, მოედანზე ბევრი ხალხი დახვდა შეკრებილი: მათ თოკზე მოცეკვავის წარმოდგენას დაპირებოდნენ. და ზარათუსტრა ასე ეტყოდა ამ ხალხს:

„მე თქვენ ზეკაცს გასწავლით. კაცი ისაა, რაც დასაძლევია. თქვენ რა გაგიკეთებიათ მის დასაძლევად?“

აქამდე ყველა არსს რაღაც შეუქმნია საკუთარი თავის მიღმა. თქვენ კი რა გსურთ, ამ დიდი ნაკადის დაშრეცა იყოთ და უმალ ცხოველს დაუბრუნდეთ, ვიდრე კაცი გადალახოთ?

რა არის მაიმუნი კაცის თვალში? რაღაც დასაცინი ან მტკივნეულოდ სამარცხვინო. იგივე უნდა იყოს კაცი ზეკაცისთვის: რაღაც დასაცინი ან მტკივნეულოდ სამარცხვინო.

თქვენ გამოგივლიათ გზა ჭიიდან ადამიანამდე და ბევრი რამ ისევ ჭიისა გამოგყვათ. ერთ დროს მაიმუნები იყავით და ახლაც ადამიანი უფროა მაიმუნი, ვიდრე რომელიმე მაიმუნი.

მაგრამ ვინც თქვენგან უბრძენესია, ისიც ჯერ მხოლოდ მცენარისა და ზმანების შეხლაა და მათი ნაჯვარია. ახლა რისკენ მოგიწოდოთ: მცენარეები გახდეთ, თუ ზმანებები?

შემომხედეთ, მე თქვენ ზეკაცს გასწავლით!

ზეკაცი მიწის საზრისია! ათქმევინეთ თქვენს ნებას: ზეკაცი მიწის საზრისი უნდა იყოს!

გვედრებით, ძმებო, იყოთ მიწის ერთგული და არ დაუჯეროთ მათ, ვინც ზემიწიერ იმედებზე გელაპარაკებათ! ისინი მომწამვლელები არიან, თუნდაც ეს თავად არ იცოდნენ!

სიცოცხლის მოძულენი არიან ისინი, თავად ხრწნადნი და მოწამლულნი, მიწა დაქანცულა მათი ტარებით. ხოდა, გაგვცილდნენ!

ერთ დროს ყველაზე დიდი მკრეხელობა ღვთის მიმართ მკრეხელობა იყო, მაგრამ ღმერთი მოკვდა, და ეს მკრეხელობებიც მას გაჰყვა. ახლა ყველაზე საშინელი ცოდვა მიწის მიმართ მკრეხელობაა, და კიდევ ის, რომ ამოუცნობის წიაღი მიწის საზრისზე მალლა დააყენო!

ერთ დროს, სული ზიზღით უყურებდა სხეულს. მაშინ ყველაზე მაღალი იყო ეს ზიზღი: სულს სხეული დამცრობილი, საძაგელი, დამშეული სურდა. ამით მისგან და მიწისგან თავის დაღწევას ლამობდა.

ოჰ, თავად ეს სულიც დამცრობილი, საძაგელი და დამშეული იყო! და სისასტიკე იყო მისი ტკბობა!

მაგრამ, ძმებო, თქვენც მითხარით: რას გაუწყებთ თქვენი სხეული თქვენს სულზე? განა თქვენი სულიც სილატაკე, ჭუჭყი და უბადრუკი კმაყოფილება არ არის?

და მართლაც, ადამიანი მღვრიე ნაკადია. ოდენ ზღვას ძალუძს, ეს მღვრიე ნაკადი მიიღოს და თავად არ აიმღვრეს.

შემომხედეთ, მე ზეკაცს გასწავლით. იგია ეს ზღვა, მასში შეიძლება თქვენი დიდი ზიზღი ჩაიღვაროს.

რა არის უმაღლესი, რაც შეგიძლიათ განიცადოთ? ეს დიადი ზიზღის ჟამია. ჟამი, ოდეს თქვენი ბედნიერებაც გძაგთ, თქვენს გონებასა და სიქველესთან ერთად.

ეს ჟამია, ოდეს ამბობთ: „რა ყრია ჩემს ბედნიერებაში? ეს სილატაკეა, ჭუჭყი და უბადრუკი კმაყოფილება. ჩემს ბედნიერებას კი თვით არსებობა უნდა გაემართლებინა!“

ეს ჟამია, ოდეს ამბობთ: „რა ყრია ჩემს გონებაში? განა ისე ელტვის ცოდნას, როგორც ლომი საკვებს? ის სილატაკეა, ჭუჭყი და უბადრუკი კმაყოფილება.“

ეს ჟამია, ოდეს ამბობთ: „რა ყრია ჩემს სიქველეში? მას ჯერ შლეგად არ ვუქცევია. როგორ მომაბეზრა თავი ჩემმა სიკეთემ და ჩემმა ბოროტებამ! ეს ყოველივე სილატაკეა, ჭუჭყი და უბადრუკი კმაყოფილება.“

ეს ჟამია, ოდეს ამბობთ: „რა ყრია ჩემს სამართლიანობაში? არაფერი მეტყობა, გზნება და ნალვერდალი ვიყო. სამართლიანი კაცი კი გზნება და ნალვერდალია.“

ეს ჟამია, ოდეს ამბობთ: „რა ყრია ჩემს თანაგრძნობაში? განა თანაგრძნობა ჯვარი არაა, რაზეც გაკრულია ის, ვისაც ადამიანები უყვარს? მაგრამ ჩემი თანაგრძნობა ჯვარცმა არ არის.“

გითქვამთ ეს ოდესმე? დაგიყვირიათ ეს ოდესმე? ო, ნეტა გამეგონოს, რომ თქვენ ამას გაჰყვიროთ!

თქვენი ცოდვები კი არა, თქვენი თავშეკავება შეჰღალადებს ზეცას! თვით შეცოდებაში თქვენი სიძუნწე შეჰღალადებს ზეცას!

სად არის ელვა, ენით რომ აგლოკავთ? სად არის შეშლილობა, რითაც აიცრებით?

შემომხედეთ, მე ზეკაცს გასწავლით: იგია ის ელვა, იგია ის შეშლილობა.“

ეს რომ თქვა ზარათუსტრამ, ბრბოდან ვილაცამ წამოიძახა: „გვეყო ბაგირზე მოცეკვავის სმენა, დროა, დაგვანახონ კიდევ!“ და მთელმა ხალხმა სიცილი დააყარა ზარათუსტრას. თოკზე მოცეკვავეს კი ეგონა, რომ ნათქვამი მას ეხებოდა და თავის საქმეს შეუდგა.

4.

ზარათუსტრამ კი შეხედა ხალხს და განცვიფრდა. მერე კი ასე იტყოდა:

„კაცი თოკია, გადაჭიმული მხეცსა და ზეკაცს შორის – თოკი უფსკრულის თავზე.

სახიფათოა გადასვლა, სახიფათოა გზაში ყოფნა, სახიფათოა უკან მოხედვა, სახიფათოა შეკრთომა და გაჩერება.

კაცის სიდიადე ისაა, რომ ის ხიდია და არა მიზანი: მასში ის შეიძლება გიყვარდეს, რაც გადასვლა და გადაჩენვაა.

მიყვარს, ვისაც არ ესმის ცხოვრებისა, თუ ის გადაჩენვა არ არის, რადგან მხოლოდ მათ ძალუძთ გადასვლა.

მიყვარს დიდი ზიზღის მატარებელნი, რადგან მხოლოდ მათ ძალუძთ, თაყვანი სცენ, მხოლოდ ისინი არიან გაღმა ნაპირისკენ ლტოლვის ისრები.

მიყვარს, ვინც ვარკვლავებს მიღმა არ ეძებს გამართლებას, რომ გადაჩენოს და თავი გაწიროს, არამედ მიწას შეეწირება, რათა ის ოდესმე ზეკაცისა გახდეს.

მიყვარს, ვინც შეცნობისთვის ცხოვრობს და იმისთვის შეიცნობს, რომ ოდესმე ზეკაცმა იცხოვროს. ამით ის საკუთარ გადაჩენვას ეძიებს.

მიყვარს, ვინც შრომობს და გამომგონებლობს, რათა ზეკაცს სახლი აუშენოს და მიწა, ცხოველები და მცენარეები დაახვედროს: რადგან ამით თავის გადაჩენვასაც ეძიებს.

მიყვარს, ვისაც თავისი სიქველე უყვარს: რამეთუ სიქველე გადაჩენვის ნდომაა და ლტოლვის ისარი.

მიყვარს, ვინც სულის ერთ წვეთსაც არ იტოვებს, არამედ მხოლოდ ის სურს, თავისი სიქველის სული იყოს: რადგან ის, როგორც სული, ხიდზე გადადის.

მიყვარს, ვინც საკუთარ სიქველეს თავის მიდრეკილებად და ბედისწერად აქცევს: ამით სურს, თავისი სიქველისთვის იცოცხლოს, ან არ იცოცხლოს.

მიყვარს, ვინც მრავალი სიქველის ქონას არ ესწრაფვის. ერთი სიქველე ორზე უფრო ქველია, რადგან ის უფრო გამოდგება ნასკვად, რასაც ბედისწერა ჩამოეკიდება.

მიყვარს, ვისი სულიც ხელგაშლილია, ვინც მადლიერებას არ ეძებს და არაფერს აბრუნებს: რადგან ის ყოველთვის გასცემს და თავისთვის არაფერს ინახავს.

მიყვარს, ვინც დაირცხვენს, როცა კამათელი მის სასარგებლოდ დაჯდება და იკითხავს: „რამე ხომ არ ვითაღლითე?“ – რადგან მას სურს, დაიღუპოს.

მიყვარს, ვინც კეთილი საქმის ჩადენამდე ოქროს სიტყვებს ანწევს და მეტს აკეთებს, ვიდრე ჰპირდება: რადგან მას გადაჩეხვა სურს.

მიყვარს, ვინც მომავლებს ამართლებს და წასულებს მიუტევებს – რამეთუ ის მზადაა, აწმყოში მცხოვრებთა ხელით დაიღუპოს.

მიყვარს, ვინც თავის ღმერთს სჯის, იმიტომ რომ თავისი ღმერთი უყვარს: რამეთუ ის თავისი ღმერთის რისხვას უნდა შეეწიროს.

მიყვარს, ვისი სულიც იმითაც ღრმია, რომ იოლია მისი დაჭრა, და პატარა განცდასაც შეიძლება გადაჰყვეს: ის მეტი ხალისით გადავა ხიდზე.

მიყვარს, ვისი სულიც ისე გადავსებულა, რომ თავიც დავიწყებია, ხოლო ყველაფერი მასშია: ამგვარად, ყველაფერი მის გადაჩეხვად იქცევა.

მიყვარს, ვისი სულიც თავისუფალია და გულიც: ამრიგად, მისი თავი ოდენ გულის წიაღია, გული კი გადაჩეხვისკენ უბიძგებს.

მიყვარს ყველა, ვინც მძიმე წვეთია, სათითაოდ რომ ეცემა კაცთა თავზე მოქუფრული ღრუბლიდან: ისინი ელვის მოახლოებას ამცნობენ და იღუპებიან, როგორც მაცნეები.

შემომხედეთ, მე ვარ მაცნე ელვისა და მძიმე წვეთი ღრუბლისა: ამ ელვას კი ზეკაცი ჰქვია.“

5.

ეს სიტყვები რომ წარმოთქვა ზარათუსტრამ, ერთხელაც შეხედა ხალხს და დადუმდა. „შეხედე“, – ეტყოდა ის საკუთარ გულს, – „დგანან და იცინიან. მათ ჩემი არ ესმით; ჩემი ბაგე მათი ყურისთვის არაა.“

იქნებ ჯერ ყურები უნდა ამოუგლისო, რომ თვალთ მოსმენა ისწავლონ? თუ ლიტავრების ან მონანიების მომთხოვნი ქადაგის რახარუხს უნდა მივბაძო, რომ გავაგონო? იქნებ მხოლოდ ენაბლუებისა სჯერათ?

რალაც აქვთ, რითაც ამაყობენ. მაინც რით მოაქვთ ასე თავი? ისინი მას კულტურას უწოდებენ, ამით გამოარჩევენ თავს თხის მწყემსებისგან.

ამიტომ არ სიამოვნებთ, როდესაც ვინმე ზემოდან, „ზიზლით“ უყურებთ. ხოდა, ისე ველაპარაკები, რომ მათ სიამაყეს შევეხო.

ამიტომ მოვუთხრობ მასზე, ვინც ყველაზე უფრო ღირსია ზიზლისა: ასეთი კი ბოლო ადამიანია.“

და ასე ეტყოდა ზარათუსტრა ხალხს:

„დროა, ადამიანმა თავს მიზანი დაუსახოს. დროა, მან თავისი უზენაესი იმედის თესლი ჩარგოს.“

ჯერ საამისოდ საკმარისად მდიდარი ნიადაგი აქვს. მაგრამ ოდესმე ეს ნიადაგი დაიწრიტება და გამოიფიტება და იქიდან მაღალი ხე ველარასოდეს ამოიზრდება.

ვაგლახ, რომ მოვა დრო, როცა კაცი ველარ გაისვრის ვნების ისარს ადამიანის მიღმა, როცა მისი მშვილდის სიმს წუილი დაავიწყდება.

მე გეტყვით: საკუთარ თავში ჯერ ქაოსი უნდა გქონდეთ, რომ მოცეკვავე ვარსკვლავი შვათ. მე გეტყვით: თქვენ ჯერ შეგრჩენიათ ქაოსი.

ვაგლახ, რომ მოვა დრო, როცა კაცი ველარ შობს ვარსკვლავს. ვაგლახ, რომ მოვა დრო ადამიანისა, ვინც ყველაზე უფროა ზიზლის ღირსი, ვისაც საკუთარი თავის ზიზლი აღარ შეუძლია.

შეხედეთ! მე გაჩვენებთ ბოლო ადამიანს!

„რა არის სიყვარული? რა არის ქმნა? რა არის ლტოლვა? რა არის ვარსკვლავი?“ – კითხულობს ბოლო ადამიანი და თვალებს ახამხამებს.

დედამიწა დაპატარავებულა და მასზე დახტის ბოლო ადამიანი, რომელიც ყველაფერს აპატარავებს. მისი მოდგმა ისევე მოუშლელია, როგორც ბალნინჯოსი; ბოლო ადამიანი ყველაზე დიდხანს ცხოვრობს.

„ჩვენ ვპოვეთ ბედნიერება“; – ამბობენ ბოლო ადამიანები და თვალებს ახამხამებენ.

მათ მიატოვეს ქვეყნები, სადაც ცხოვრება უძნელდებოდათ: რამეთუ ადამიანს სითბო უნდა. ადამიანს კვლავ უყვარს მოყვასი და ეხახუნება მას: იმიტომ, რომ სითბო უნდა.

დაავადებას და უნდობლობას ცოდვად დაგიდევინ: ყველა ფრთხილად დგამს ნაბიჯს. ბრიყვია, ვინც ქვას ან კაცს ფეხს წამოჰკრავს.

ხანდახან ცოტა საწამლავს იღებენ: ტკბილი სიზმრები იცის. სულ ბოლოს კი მეტ საწამლავს, რომ სიკვდილი გატკბილდეს.

კვლავ შრომობენ, შრომა გართობაა. მაგრამ იმაზეც ზრუნავენ, გართობით არ გადაიქანცონ.

ღარიბები და მდიდრები აღარ არსებობენ: ორივე ტვირთად დააწვებოდათ. ვიღას უნდა მართვა? ვიღას უნდა მორჩილება? ორივე ტვირთია.

არა მწყემსი და მხოლოდ ფარა! ყველას ერთი უნდა, ყველა ერთია: ვისაც განსხვავებული გრძნობა ეწვევა, თავისი ფეხით მიდის საგიუეთში.

“ოდესღაც მთელი ქვეყანა შეშლილი იყო“; – ამბობენ ყველაზე დახვეწილნი და თვალებს ახამხამებენ.

ხალხი ჭკვიანია და ყველაფერი იცის, რაც კი მომხდარა: ამიტომ ღლიცინს ბოლო არ უჩანს. ზოგან ჩხუბობენ, მაგრამ მალევე რიგდებიან, რომ საქმლის მონელებაში ხელი არ შეეშალოთ.

აქვთ დღის პატარა სიამეები და ღამის პატარა სიამეები – მაგრამ ჯანმრთელობას არაფერი უნდა დააკლდეს.

„ჩვენ ვპოვეთ ბედნიერება“; – ამბობენ ბოლო ადამიანები და თვალებს ახამხამებენ“

და აქ დამთავრდა ზარათუსტრას პირველი სიტყვა, რომელსაც „წინათქმასაც“ ეძახიან: რამეთუ ბრბომ შეაწყვეტინა შეძახილებითა და ხორხოცით. „მოგვეცი ეს ბოლო ადამიანი, ო, ზარათუსტრა“; – გაყვიროდნენ ისინი, – „გვაქციე ასეთ

ბოლო ადამიანებად! ზეკაცი კი შენ გყავდეს!“ და მთელი ხალხი მხიარულებდა და ენებს აწკლავუნებდა. ზარათუსტრა კი დამწუხრდა და თავის გულს ეტყოდა:

„მათ ჩემი არ ესმით: ჩემი ბაგენი მათი ყურისთვის არაა.

ვინძლო, დიდხანს მომიხდა მთაში ცხოვრება; ზედმეტად ვუსამინე ტოტებს და ხეებს; ახლა ამათ ისე ვესაუბრები, როგორც თხის მწყემსებს.

უდრტვინველია ჩემი სული და დაწმენდილი, როგორც მთები განთიადისას. მათ კი ჰგონიათ, თითქოს ცივი ვარ და ბოროტად ვეხუმრები.

ახლა კი მიყურებენ და იცინიან: და რომ იცინიან, ვძულვარ კიდევ. ყინულია მათ სიცილში.“

6.

ამ დროს მოხდა რაღაც, რამაც ყველა პირი გააჩუმა და ყველა თვალი გააშტერა. ამასობაში, თოკზე მოცეკვავე, ცხადია, თავის საქმეს შესდგომოდა: პატარა კარიდან გამოსულიყო და ორ კოშკს შორის, მოედანზე შეკრებილი ხალხის თავზე გადაჭიმულ თოკზე გადადიოდა. უცებ, ნახევარი გზა რომ გავლილი ჰქონდა, პატარა კარი კვლავ გაიღო და იქიდან მასხარასავით ქრელა-ჭრულებში გამოწყობილი ჯეელი გამოხტა და პირველს სწრაფი ნაბიჯებით დაედევნა. „მიდი, შე კოჭლო“; – დაიყვირა მან შემაშინებელი ხმით, – „მიდი, შე მცონარავ, შე ჭანარის ვაჭარო, შე უცხვირპირო. ფრთხილად, ქუსლებით არ შეგიღუტუნო! რა გინდა შენ ამ კოშკებს შორის? კოშკშია შენი ადგილი, ვინმემ უნდა ჩაგკეტოს, რომ შენზე უკეთესებს ფეხებში არ გაებლანდო!“ თითოეული სიტყვის წარმოთქმისას დაწინაურებულს ეწეოდა; როცა მხოლოდ ერთი ნაბიჯილა აშორებდა, შემზარავი რამ მოხდა, ყველა პირი რომ გააჩუმა და ყველა თვალი გააშტერა. მასხარამ ეშმაკისეული შეძახილი ამოუშვა და გადაახტა მას, ვინც გზას უღობავდა. ამ უკანასკნელს კი, მეტოქე მასზე გამარჯვებული რომ ნახა, თავგზა აებნა და თოკზე თავი ველარ შეიკავა. ჭოკი მოისროლა, თავად კი მასზე უსწრაფესად დაეშვა ქვევით ხელების და ფეხების ქარბორბალად. მოედანი და ხალხი დაემსგავსა ზღვას, რომელშიც ქარიშხალი ამოვარდა: ყველა გამოიქცა და ერთმანეთს ეჯახებოდა, განსაკუთრებით იქ, სადაც სხეული უნდა დაცემულიყო.

ზარათუსტრა კი არ განძრეულა და სხეული ზუსტად მის გვერდით დაეცა, დასახიჩრებული და დამტვრეული, მაგრამ ჯერ კიდევ ცოცხალი. ცოტა ხნის შემდეგ დაშავებული კაცი გონს მოვიდა და გვერდით დაჩოქილი ზარათუსტრა დაინახა. „რას აკეთებ აქ?“ – იკითხა მან ბოლოს, – „დიდი ხანია ვიცოდი, რომ ბოლოს ეშმაკი ფეხს დამიდებდა. ახლა ჯოჯოხეთისკენ მიმართევი. მისი გაჩერება გინდა?“

„პატიოსანი კაცის სიტყვას გაძლევ, მეგობარო“; – უპასუხა ზარათუსტრამ, – „რაზეც შენ ლაპარაკობ, ეს ყველაფერი არ არსებობს: არც ეშმაკია და არც ჯოჯოხეთი. შენი სული შენს სხეულსაც კი დაასწრებს სიკვდილს: ახლა მეტი ნულა-რაფრის გეშინია.“

კაცმა უნდობლად ამოხედა. „თუ მართალს ამბობ, ზარათუსტრა, უთხრა მან ბოლოს, მაშინ გამოდის, რომ სიცოცხლესთან ერთად არაფერს ვკარგავ. თურმე დიდად განსხვავებული არ ვყოფილვარ ცხოველისგან, რომელსაც ცემა-ტყეპით და დამშევის შიშით ცეკვა ასწავლეს.“

„სულაც არაა ასე“, – მიუგო ზარათუსტრამ, – „საფრთხე შენს ხელობად გიქცევია, ამაში ზიზღის ღირსი არაფერია. ახლა შენს ხელობას შეეწირე: ამის გამო ჩემი ხელით დაგმარხავ.“

ზარათუსტრას ამ სიტყვებისთვის სულთმობრძაც აღარ უპასუხია; ხელი კი ისე აამოძრავა, თითქოს ზარათუსტრასთვის მაღლიერების ნიშნად ხელის ჩამორთმევა სურდა.

7.

ამასობაში მოსალამოვდა და ბაზრის მოედანი ბინდმა მოიცვა. ხალხი გაიფანტა, რადგან თვით ცნობისმოყვარეობამ და შიშმაც დალლა იცის. ზარათუსტრა კი გარდაცვლილის გვერდით მიწაზე იჯდა და ფიქრში წასულიყო: დრო აღარ ახსოვდა. საბოლოოდ, დაღამდა და მარტო დარჩენილს ცივმა ქარმა დაქროლა. მაშინ ადგა ზარათუსტრა და თავის გულს ასე ეტყოდა:

„ჭეშმარიტად, კარგად უთევზავია დღეს ზარათუსტრას! ვერც ერთი კაცი ვერ დაიჭირა, ოდენ გვამი.“

სასტიკია კაცის არსებობა და აზრს მოკლებული: მასხარა შეიძლება გახდეს შენი წერა.

მსურს, ადამიანებს მათი ყოფნის აზრი ვასწავლო: ეს კი ზეკაცია, კაცის მრუმე ღრუბლიდან ელვად გამოსული.

მაგრამ მათგან შორს ვრჩები, ჩემი აზრი მათ აზრს ვერ სწვდება. ხალხისთვის რაღაც საშუალო ვარ მასხარასა და გვამს შორის.

ბნელია ღამე, ბნელია ზარათუსტრას გზები. წამოდი, ჩემო ცივო და გაშეშებული თანამგზავრო! წაგიღებ იქ, სადაც ჩემი ხელით დაგმარხავ.“

8.

ეს რომ უთხრა თავის გულს, ზარათუსტრამ გვამი მხარზე გაიდო და გზას გაუდგა. ასი ნაბიჯიც არ ჰქონდა გავლილი, რომ კაცი წამოეპარა და ყურში ჩასჩურჩულა. და შეხედე! ის კოშკიდან გამოსული მასხარა არ აღმოჩნდა? „ოჰ, ზარათუსტრა, გაეცალე ამ ქალაქს“, – ეუბნებოდა ის – „მეტისმეტად ბევრს სძულხარ აქ! კეთილებს და სამართლიანებს სძულხარ, მათ მიმართ ზიზღით აღვსილ მტრად მიგიჩნევენ; მართლმორწმუნეებს სძულხარ და შენში უმრავლესობისთვის საფრთხეს ხედავენ. შენი ბედი, რომ ხალხმა იცინა შენზე; მართალიც იყვნენ, იმიტომ რომ მასხარასავით ლაპარაკობდი. შენი ბედი, რომ მკვდარ ძალს აეკიდე; თავი ასე რომ დაიმცირე, დღეს ამან გადაგარჩინა. მაგრამ შორს წადი ამ ქალაქიდან,

თორემ ხვალ შენც გადაგახტები, როგორც ცოცხალი მკვდარს.“ ეს რომ თქვა, კაცი გაუჩინარდა; ზარათუსტრამ კი წყვილით მოცული გზა გააგრძელა.

ქალაქის კარიბჭესთან მესაფლავეები შემოხვდნენ: სახეში ჩირაღდანი მიანათეს და ზარათუსტრა რომ იცნეს, დასცინეს: „ზარათუსტრას მკვდარი ძალლი აუკიდებია; ზარაქალა ზარათუსტრას, მესაფლავე რომ გამხდარა! აბა, ჩვენ ხორცის ამ ნაჭრისთვის ხელებს არ გავისვრით. ზარათუსტრას ხომ არ მოსდომებია, ეშმაკს მისი საკბილო წაართვას? ძალიანაც კარგი, ბედნიერ ქეიფს გისურვებთ! მაგრამ ეშმაკი ხომ ზარათუსტრაზე მაგარი ქურდია, ორივეს მოიპარავს და შესანსლავს!“ ეს რომ თქვეს, გადაიხარხარეს და თავები ერთმანეთს მიადეს.

ზარათუსტრას მათთვის ხმა არ გაუცია და გზა გააგრძელა. ორი საათი რომ იარა ტყისა და ჭაობის გასწვრივ და მშვიერი ლომების ყმუილს რომ უსმინა, თვითონაც მოშივდა. ასე რომ, განცალკევებით მდგომ სახლთან გაჩერდა, საიდანაც შუქი გამოკრთოდა.

შიმშილი ყაჩაღივით დამესხა თავს, თქვა ზარათუსტრამ. ტყესა და ჭაობში წამომეწია შიმშილი და ბნელ ღამეში.

უცნაური ახირება იცის ამ ჩემმა შიმშილმა. ხანდახან, ჭამას რომ მოვრჩები, იმის მერე მეწვევა, დღეს კი მთელი დღე არ მიგრძვინია: სად იყო აქამდე?

ეს რომ გაფიქრა, ზარათუსტრამ სახლის კარზე დააკაკუნა. მოხუცი კაცი გამოვიდა; სანათი ეჭირა ხელში და ჰკითხა: „ვინ გვეწვია მე და ჩემს ბეჩავ ძილს?“

„ერთი ცოცხალი და ერთი მკვდარი“; – უპასუხა ზარათუსტრამ, – „მომეცი საჭმელი და სასმელი, დღეს მთელი დღე არც ერთი არ გამხსენებია. მშვიერის დამპურებელი თავის სულსაც ანაყრებსო, ბრძენ ხალხს უთქვამს.“

მოხუცი შეტრიალდა და ცოტა ხანში პურით და ღვინით დაბრუნდა. „ცუდი მხარეა დამაშვრალთათვის“, – თქვა მან, – „ამიტომაც ვცხოვრობ აქ. მხეციც და კაციც ჩემთან მოდის, განდევნილთა. მაგრამ შენს თანამგზავრსაც შესთავაზე საჭმელ-სასმელი, ის შენზე უფრო დაქანცული ჩანს.“ ამაზე ზარათუსტრამ უპასუხა: „მკვდარია ჩემი თანამგზავრი, გამიჭირდება, დავიყოლიო.“ „ეს მე არ მეხება, ჩაიბურტყუნა მოხუცმა. ვინც კარზე მომადგება, უნდა მიიღოს, რასაც შევთავაზებ. მიირთვი და კარგად იყავი!“

ამის შემდეგ ზარათუსტრამ კიდევ ორ საათს იარა, გზას და ვარკვლავების შუქს მიენდო. შეჩვეული იყო ღამე სიარულს და უყვარდა ყოველივე ძმინარის სახეში ჩახედვა. მაგრამ ცოტა რომ ირიჟრაჟა, ზარათუსტრა უსიერ ტყეში აღმოჩნდა და მეტი გზა აღარ ჩანდა. მაშინ გარდაცვლილი თავზემთ ფულსროში მოათავსა – არ უნდოდა, რომ მგლები მისწვდნოდნენ, თვითონ კი ხავსიან მიწაზე დაწვა. და მაშინვე დაიძინა, ტანით დაქანცულმა, მაგრამ სულით უდრტვინველმა.

9.

დიდხანს ეძინა ზარათუსტრას, მხოლოდ განთიადმა კი არ გადაუარა თავზე, არამედ მთელმა დილამ. ბოლოს გაახილა თვალი: განცვიფრებულმა შეხედა

ტყეს და სიწყნარეს, განცვიფრებულმა ჩაიხედა საკუთარ თავში. მერე სწრაფად წამოდგა, როგორც მეზღვაური, რომელმაც უცებ ხმელეთი დაინახა, და სიხარულის შეძახილი აღმოხდა, რადგან ახალი ჭეშმარიტება ეწვია. და ასე ეტყოდა საკუთარ გულს:

„შუქი ამობრწყინდა ჩემთვის: მე თანამგზავრები მჭირდება, ოღონდ ცოცხლები, და არა მკვდარი თანამგზავრები და გვამები, რომელთაც თან ვატარებ, სადაც წასვლას მოვინდომებ.“

არა, ცოცხალი თანამგზავრები მჭირდება, რომლებიც გამომყვებიან, იმიტომ რომ თავად უნდათ, გამომყვინენ იქ, სადაც წასვლას მოვინდომებ.

შუქი ამობრწყინდა ჩემთვის: ხალხს კი არ უნდა ელაპარაკოს ზარათუსტრა, არამედ თანამგზავრებს! ზარათუსტრა ფარას არ უნდა დაუდგეს მწყემსად და ძაღლად!

ბევრია ფარიდან გამოსატყუებელი – მე ამაღ ვარ მოსული. ამის გამო ხალხიც და მწყემსებიც გამიბრაზდებიან: მწყემსები მძარცველს უწოდებენ ზარათუსტრას.

მწყემსებო, ვამბობ, თორემ თვითონ კეთილ და სამართლიან ადამიანებს უწოდენ თავს. მწყემსებო, ვამბობ, თორემ თვითონ მართლმორწმუნებს უწოდენ თავს.

შემომხედეთ, კეთილებო და სამართლიანებო! ყველაზე მეტად ვინ გძულთ? ის, ვინც ღირებულებათა მწკრივებს გირღვევთ, მრღვეველი, კანონდამრღვევი. – მაგრამ სწორედ ისაა შემქმნელი!

შემომხედეთ, მორწმუნებო ყველა სარწმუნოებისა! ყველაზე მეტად ვინ გძულთ? ის, ვინც ღირებულებათა მწკრივებს გირღვევთ, მღვრველი, კანონდამრღვევი. – მაგრამ სწორედ ისაა შემქმნელი!

შემქმნელი თანამგზავრებს ეძებს და არა გვამებს, და არა ფარებს და მორწმუნებს. შემქმნელი თანაშემქმნელებს ეძებს, ვინც ახალ ღირებულებებს ახალ ფიცრებზე დაწერს.

შემქმნელი თანამგზავრებს ეძებს და თანამომკვლევებს, რადგან მოსამკვლელად მზა მოსავალი ელის. მაგრამ მას ასი ნამგალი აკლია: ამიტომ ჯეჯილს ხელით გლეჯს და ბრაზობს.

შემქმნელი თანამგზავრებს ეძებს და მათ, ვინც ნამგლის ალესვა იცის. დამანგრეველები უნდა ერქვათ მათ და კეთილის და ბოროტის მოზიზღარნი. მაგრამ ისინი მომკვლეები არიან და მომლხენები.

თანაშემქმნელებს ეძებს ზარათუსტრა, თანამომკვლევებს და თანამომლხენებს ეძებს ზარათუსტრა. აბა ფარებთან, მწყემსებთან და გვამებთან ერთად რა უნდა შექმნას?

შენ კი, ჩემო პირველო თანამგზავრო, მშვიდობით განისვენე! კარგად დაგმარხე ფულუროში, კარგად დაგიცავი მგლებისგან!

მაგრამ ახლა ჩვენი დაშორების უამი დადგა. განთიადსა და განთიადს შორის ახალი ჭეშმარიტება მეწვია.

არც მწყემსი მინდა ვიყო და არც მესაფლავე. მეტი აღარ მინდა ხალხთან ლაპარაკი; ეს ბოლო იყო, მკვდარს რომ ველაპარაკე.

ახლა შემქმნელებთან, მომკვლელებთან, მომლხენებთან ერთად უნდა ვიყო! მათ ცისარტყელა უნდა ვაჩვენო და ზეკაცისკენ მიმავალი ყველა კიბე!

ჩემი სიმღერა მარტო მცხოვრებ განდევნილებს უნდა ვუმღერო, ან წყვილ განდევნილებს; ხოლო ვის ყურსაც ჯერ კიდევ შეუძლია, გაუგონარი გაიგონოს, ჩემი ბედნიერებით გულს დავუმძიმებ.

ახლა ჩემი მიზნისკენ უნდა გავემართო, ჩემს გზას უნდა დავადგე. მერყევს და ფეხისამთრევს თავზე გადავახტები. დე, იყოს ჩემი წინსვლა მათი დაღმასვლა!

10.

ასე ეტყოდა ზარათუსტრა თავის გულს, როცა მზე შუადღის ზენიტში იდგა. ამ დროს ზევით აიხედა, რადგან ფრინველის მჭახე ხმა მოესმა. და შეხედე! არწივმა ჰაერში დიდი კამარა შეკრა, ზედ კი გველი ეკიდა, ოღონდ არა ნადავლად, არამედ მეგობრად, რადგან კისერზე ჰყავდა შემოხვეული.

„ეს ჩემი მხეცები არიან!“ – თქვა ზარათუსტრამ და გული გაუნათდა.

„მზისქვეშეთში უამაყესი მხეცი და მზისქვეშეთში უბრძენესი მხეცი, ორივე დასაზვერადაა გამოსული.

იმის გაგება სურთ, ზარათუსტრა კიდევ ცოცხალია თუ არა. მართლაც, კიდევ ცოცხალი ვარ?

ადამიანებს შორის მეტი ყოფილა ხიფათი, ვიდრე მხეცებს შორის, ხიფათიანი გზებით დადის ზარათუსტრა. მაშ, წინ გამიძღვნენ ჩემი მხეცები!“

ეს რომ თქვა ზარათუსტრამ, ტყეში მცხოვრები წმინდანის სიტყვები მოაგონდა, ამოიხრწა და ასე ეტყოდა თავის გულს:

„ნეტავ უფრო ჭკვიანი ვიყო! მინდა ჩემი ჭკუა ძირისძირიდან მოდიოდეს, როგორც ჩემი გველისა!

მაგრამ ამით შეუძლებელს ვითხოვ. ამიტომ შევთხოვ ჩემს სიამაყეს, ჩემს ჭკუას არასოდეს დაცილდეს!

და თუ ერთხელაც ჭკუა მიმატოვებს, – ოჰ, მას კი უყვარს შორს გაფრენა – მაშინ მსურს, ჩემმა სიამაყემ ჩემს სიშლეგესთან ერთად იქროლოს!

ასე დაიწყო ზარათუსტრას დაღმასვლა.

ზარათუსტრას საუბრებიდან

სამი სახეცვლილება

სულის სამ სახეცვლილებას დაგისახელებთ: როგორ იქცევა სული აქლემად, აქლემი – ლომად, ბოლოს კი ლომი – ბავშვად.

ბევრი სიმძიმე ხვდება სულს, ღონიერ, მზიდავ სულს, რომელშიც მოწიწება ჩასახლებულა: მისი ღონე სულ მეტ და მეტ სიმძიმეს ელტვის.

„რა არის მძიმე? – კითხულობს მზიდავი სული და აქლემივით ჩაიმუხლებს, რათა რაც შეიძლება მეტი ტვირთი აიკიდოს.

რა არის უმძიმესი, გვირებო, – კითხულობს მზიდავი სული, – რომ ის ზურგზე ავიკიდო და ჩემი ღონით გავიხარო?“

განა ეს არ არის: დაიმცრო თავი, რათა საკუთარი ამპარტავნება დათრგუნო? შენი სიშლეგე სამზეოზე გამოიტანო, რათა საკუთარი სიბრძნე მასხრად აიგდო?

თუ ეს: საკუთარ საქმეს გაემიჯნო, როდესაც ის გამარჯვებას ზეიმობს? მაღალ მთებზე ახვიდე, რათა მაცდური აცდუნო?

თუ ეს: ცოდნის რკოთი და ბალახით გამოიკვებო და ქეშმარიტების ხათრით სული შიმშილით გატანჯო?

თუ ეს: ავადმყოფმა, მანუგეშებლები დაითხოვო და ყრუს დაუმეგობრდე, ვინც ვერასდროს გაიგებს, რა გსურს?

თუ ეს: ბინძურ წყალში შეხვიდე, ოღონდ ეს ქეშმარიტების წყალი იყოს, და ცივი ბაყაყები თუ ცხელი გომბეშოები არ განირიდო?

თუ ეს: გიყვარდეს ისინი, ვისაც ვეზიზღებით, და ხელი გავუწოდოთ აჩრდილს, რომელსაც ჩვენი შეშინება სურს?

მზიდავი სული ყველა ამ უმძიმეს ტვირთს იკიდებს: როგორც დატვირთულ აქლემს ერქარება უდაბნოში წასვლა, ისე მიიქარის ის თავისი უდაბნოსკენ.

მაგრამ ყველაზე უკაცრიელ უდაბნოში მეორე სახეცვლილება ხდება: სული ლომად იქცევა. მას სურს, თავისუფლება მოიპოვოს და საკუთარ უდაბნოში ბატონად იქცეს.

აქ თავის უკანასკნელ ბატონს ეძებს: მან უნდა უმტროს მას და თავის ბოლო ღმერთს, დიდ ურჩხულს უნდა შეებრძოლოს, რათა სძლიოს.

ვინაა ის დიდი ურჩხული, სულს რომ აღარ უნდა, ბატონად და ღმერთად აღიაროს? „შენ უნდა“ ჰქვია დიდ ურჩხულს. ლომის სული კი მიუგებს: „მე მინდა.“

„შენ უნდა“ გზას უღობავს, ოქროსფერი ქერცლები მზეზე უელვარებს და თითოეულს აწერია: „შენ უნდა.“

ათასწლოვანი ღირებულებებია ამ ქერცლებზე რომ ბზინავს, და ურჩხულთა შორის უძლიერესი ეტყოდა: „საგანთა ყველა ღირებულება ჩემზე ბზინავს.

ყველა ღირებულება უკვე შექმნილია და ყველა შექმნილი ღირებულება – ეს მე ვარ. ქეშმარიტად, „მე მინდა“ უკვე ვეღარ იარსებებს.“ ასე იტყოდა ურჩხული.

ძმებო, რისთვის სჭირდება სულს ლომად ყოფნა? რით არ ჰყოფნის ტვირთის-მზიდავი პირუტყვი, საკუთარი თავისთვის უარის მთქმელი და მოწიწებით საკვებ?

ახალი ღირებულებების შესაქმნელად – ეს კი არც ლომს ძალუძს. მაგრამ თავს რომ თავისუფლება მოუპოვოს ახალი ქმნისთვის – ამას კი ჰყოფნის ლომის ძალა.

თავს რომ თავისუფლება მოუპოვო და მოვალეობასაც ღვთაებრივი უარი დაახვედრო – ძმებო, ამისთვისაა საჭირო ლომი.

ახალი ღირებულებების უფლება რომ დაისაკუთროს – მზიდავი და მოწიწებით აღსავსე სულისთვის ეს ყველაზე საშიში სახეა დასაკუთრებისა. ჭეშმარიტად, მისთვის ეს მიტაცებაა, მტაცებელი მხეცის ქცევაა.

ოდესღაც, სულს „შენ უნდა“ უყვარდა, როგორც წმიდათაწმიდა: ახლა, თუ უნდა თავის სიყვარულს თავისუფლება გამოსტაცოს, მან ამ სიწმიდეშიც მოჩვენება და თვითნებობა უნდა დაინახოს. ამ გამოტაცებას სჭირდება ლომი.

მაგრამ მითხარით, ძმებო, რა შეუძლია ბავშვს, რაც ლომსაც არ შეუძლია? მაინც რატომ უნდა იქცეს მტაცებელი ლომი ბავშვად?

უმანკობაა ბავშვი და დავიწყება, ახალი დასაწყისი, თამაში, თავისით გაგორებული ბორბალი, პირველი მოძრაობა, ღვთაებრივი დასტური.

დიან, ძმებო, შექმნის თამაშს სულის ღვთაებრივი დასტური სჭირდება: ახლა სული საკუთარი ნებით ნებელობს, სამყაროდაკარგული, საკუთარ სამყაროს მოიპოვებს.

სულის სამი სახეცვლილება დაგისახელებთ: როგორ იქცევა სული აქლემად, აქლემი – ლომად, ბოლოს კი ლომი – ბავშვად.

ასე იტყოდა ზარათუსტრა. ამ დროს ის ცხოვრობდა ქალაქში, რომელსაც ერქვა „ჭრელი ძროხა“.

მხიარული მენსიერება

3.

როგორც ხვდებით, არ მინდა უმადურად დავშორდე დროს, როდესაც მძიმე სენით ვიყავი დაავადებული: მისი სარგებელი დღესაც კი ბოლომდე არ ამომიწურავს. კარგად მესმის, რა უპირატესობას მანიჭებს ჩემი არამდგრადი ჯანი ტლუ ჯეელებთან შედარებით. ფილოსოფოსს, რომელსაც ჯანმრთელობის სხვადასხვა მდგომარეობა გამოუვლია და ბევრი სხვაც მოელის, ფილოსოფიაც ამდენჯერვე შეუცვლია; მას, უბრალოდ, არ შეუძლია, საკუთარი ჯანის ყოველი ცვლა მაქსიმალურად გონით ფორმად და დაშორებად არ გარდაქმნას: ფილოსოფია სხვა არაფერია, თუ არა ასეთი გარდასახვის ხელოვნება. ჩვენ, ფილოსოფოსები, თავს უფლებას ვერ მივცემთ, სხვების მსგავსად, ერთმანეთისგან გავყოთ სული და სხეული, ან თუნდაც სული და გონი [Seele und Geist]. ჩვენ არა ვართ მოაზროვნე ბაყაყები, ან ობიექტივაცია-რეგისტრაციის ცივი, გულ – და ჯიგარამოცილილი ხელსაწყოები. აზრები კვლავ და კვლავ ჩვენივე ტკივილიდან უნდა ვშვათ და, როგორც დედა შვილს, თან უნდა გავაყოლოთ, რაც კი სისხლი, გული, გზნება, სიამოვნება, ვნება, ტკივილი, სინდისი, ბედისწერა თუ განსაცდელი გავგაჩნია. ჩვენი სიცოცხლე იმისია, რომ ყველაფერი, რაც ვართ, ან ყველაფერი, რაც გვატკენს, მუდამ შუქად და ცეცხლად ვაქციოთ; სხვაგვარად, უბრალოდ, არ ძალგვიძს. რაც შეეხება ავადმყოფობას, განა ხანდახან კითხვა არ გვებადება, საერთოდ შეგვიძლია კი მის გარეშე? საბოლოოდ მხოლოდ დიდ ტკივილს ძალუძს გონის განთავისუფლება, მხოლოდ ისაა მასწავლებელი დიადი ეჭვისა, რომელიც ყოველ u-ს x-ად აქცევს, ნამდვილ x-ად, ანუ ასოდ სულ ბოლო ასოს წინ.¹

მხოლოდ დიდი ტკივილი, ხანგრძლივი, ნელი ტკივილი, არაფრით რომ არ გვეხსნება და ნედლი შემასავით გვწვავს, გვაიძულებს ფილოსოფოსებს, საკუთარ უსაკუთრეს სიღრმეებში ჩავიდეთ და თავიდან მოვიწყვიტოთ ყოველგვარი ნდობა, ყოველგვარი კეთილგანწყობა, ყველაფერი, რაც ფარავს, არბილებს, აშუალებს, რამაც, სავარაუდოდ, თავის დროზე ჩვენი ადამიანობა გვაპოვნინა. არა მგონია, ასეთმა ტკივილმა „უკეთესად“ გვაქციოს, მაგრამ ვიცი, რომ ის უფრო ღრმას გაგვხდის.

1 არსებობს გერმანული გამოთქმა, რომელიც ვინმეს მოტყუებას ნიშნავს, ბუკვალურად კი ამბობს: “u-ს x-ად ასალებს”; მისი ძირია ასოების რიცხვითი მნიშვნელობები რომაულ ალფაბეტში: V-ს X-ად, ანუ 5-ის 10-ად გასალება. თუმცა ამ შემთხვევაში ნიცმე X-ს უფრო მათემატიკოსივით ხმარობს: როგორც უცნობი სიდიდის აღმნიშვნელს.

შეიძლება, ამ ტკივილისთვის სიამაყის, ზიზღის, ნებისყოფის დახვედრება ვისწავლოთ, როგორც ამერიკელი ინდიელი, რაც გინდა აწამო, მწამებელს გესლიან პასუხს აგებებს; ან, შესაძლოა, ტკივილს გავექცეთ აღმოსავლურ არარაში, რასაც ისინი ნირვანას ეძახიან: მუნჯ, ხისტ, ყრუ უარყოფაში, თვითდავიწყებაში, თვითამოძიკვაში; საკუთარი თავის მართვის ამ სახიფათო და ხანგრძლივი წვრთნიდან სულ სხვა პიროვნებად გამოვალთ, რომელსაც ახალი კითხვები გაუჩნდება და, რაც მთავარია, თან დაჰყვება იმის ნება, რომ ეს კითხვები ადრინდელზე უფრო მეტად, ღრმად, მკაცრად, შეუბრალებლად, ბოროტად და მშვიდად დასვას. სიცოცხლის მიმართ ნდობა დაიკარგა: თვით სიცოცხლე ქცეულა პრობლემად. მაგრამ აქედან ავტომატურად არ უნდა გამოვიყვანოთ, რომ შედეგად აუცილებლად კაეშანში ჩავვარდებით. არც სიცოცხლის სიყვარულის უნარს დავკარგავთ: მაგრამ ეს სულ სხვა სიყვარული იქნება. ეს იმ ქალის სიყვარულს ჰგავს, რომელზეც ვეჭვიანობთ.

სამაგიეროდ, უფრო გონით, უფრო შთაგონებულ ადამიანებს ყოველივე პრობლემური იმდენად იზიდავს, ნებისმიერი x იმდენად ხიბლავს, რომ კვლავ და კვლავ აუგზიბიზდებათ სიხარული, რომელიც თვალისმომჭრელი ალივით გაანათებს ყოველგვარ პრობლემას, გაურკვევლობის საფრთხეს, შეყვარებულის ეჭვიანობასაც კი. ჩვენ ახალი ბედნიერება ვუწყით.

4.

დაბოლოს, ყველაზე მთავარი რომ არ დაგვრჩეს უთქმელი: ასეთი უფსკრულეზიდან, ასეთი მძიმე სენიდან, მათ შორის მომაკვდინებელი ეჭვის სენიდან, ახალშობილი ბრუნდები, კანგაცლილი, უფრო მგრძნობიარე, უფრო ბოროტი, უფრო მეტად გაქვს სიხარულის შნო და შენი ენაც უკეთ იგებს ყველანაირ გემოს, უფრო ხალისიანად შეიგრძნობ და სიხარულს მეორე უფრო ხიფათიანი უმანკოებით განიცდი, უფრო ბავშვურით, მაგრამ, ამავე დროს, ჯერ გაუგონარით და მილიონჯერ უფრო დახვეწილით. ო, რაოდენ სძაგს ეს ტკბობა ჩვენს „განათლებულებს“, ჩვენს მდიდრებსა და მბრძანებლებს, ვისაც, თვით სიამოვნების განმცდელთაგან განსხვავებით, ის ტლანქ, ყრუ და ყავისფერ ტკბობად წარმოუდგენია. ამიერიდან რა ბოროტულად მოვუსმენთ დიდი ბაზრის ხორხოცს, რითაც „განათლებულები“ და დიდი ქალაქის მცხოვრებნი ხელოვნების, წიგნებისა და მუსიკის „სულიერ ღირებულებებს“ აუპატიურებინებენ თავს შესაფერისად მაღალგრადუსიანი² სასმელების თანხლებით! როგორ გვტკენს ყურს თეატრის ვნებიანი შეკვივლებები, როგორ ეუცხოვება ჩვენს გემოვნებას მთელი ეს რომანტიული მღელვარება და აბურდული გრძნობები, ეგზომ რომ იტაცებს ამალღებულის, დიადისა და ზვიადის მოყვარულ განათლებულ ბრბოს! არა, თუ გამოჯანმრთელებულებს რაღაც-

2 ნიცშე აქ სიტყვით თამაშობს: სიტყვა *geistig* ერთ შემთხვევაში სულიერს (გონის) ნიშნავს, მეორე (სასმელების) შემთხვევაში კი – სპირტიანს.

ნაირი ხელოვნება კიდევ დაგვჭირდება, ის სულ სხვა იქნება: დამცინავი, მსუბუქი, დაუდევარი, ღვთაებრივად უდრტივნიველი, ღვთაებრივად ხელოვნური, მოწმენდილ ცაზე ნათელ ალად ანთებული! უპირველეს ყოვლისა, ეს იქნება ხელოვნება ხელოვანთათვის და მხოლოდ ხელოვანთათვის! ამიერიდან ჩვენ უკეთ გვესმის, პირველ რიგში რა გვჭირდება: მხიარულება, ყოველგვარი მხიარულება, ჩემო მეგობრებო. და ამასაც ვამტიკიცებ: [ეს გვესმის] აგრეთვე როგორც ხელოვანებს. ერთი რამე ვიცით განსაკუთრებით კარგად, ჩვენ, მცოდნეებმა: ამიერიდან, როგორც ხელოვანები, ვსწავლობთ კარგ დავიწყებას, კარგ არცოდნას!

რაც შეეხება ჩვენს მომავალს: ჩვენ ველარ გენახავთ იმ ეგვიპტელ ჭაბუკთა გზებზე, ვინც ღამლამობით ტაძრის წესს შელახავს, ქანდაკებას ჩაეხუტება და მოინდომებს, ყოველივე იმას, რაც სრულიად მართებულად არის დაფარული, საბურველი შემოაცალოს, გახსნას, მზის შუქზე გამოიტანოს.³ არა, ეს უგემოვნება, ეს ნდომა ჭეშმარიტებისა, „ჭეშმარიტებისა ნებისმიერ ფასად“; ეს ჭაბუკური სიშლევე ჭეშმარიტების სიყვარულისა ჩვენში ზიზღს იწვევს: საამისოდ ჩვენ მეტისმეტად გამოცდილნი, მეტისმეტად სერიოზულნი, მეტისმეტად მხიარულნი, მეტისმეტად ცეცხლგამოვლილნი, მეტისმეტად ღრმანი ვართ... აღარ გვჯერა, რომ ჭეშმარიტება ჭეშმარიტებად დარჩება მას შემდეგაც, რაც საბურველს შემოვაცლით: საკმარისად გვიცხოვრია ამის გასაგებად. დღეს უხერხულად მიგვაჩნია იმის სურვილი, ყველაფერი გავაშიშვლოთ, ყველაფერს დავესწროთ, ყველაფერი გავიგოთ და „ვიცოდეთ“: „მართალია, რომ ჩვენი საყვარელი ღმერთი ყველგან ჩვენთანაა?“ – ეკითხება პატარა გოგო დედას. „მე მგონი, ეს უხერხული იქნებოდა“; – ფილოსოფოსებმა ეს მინიშნებად უნდა მიიღონ! მეტი პატივი უნდა ვცეთ სიმორცხვეს, რითაც ბუნება გამოცანებისა და ფერად-ფერადი გაურკვევლობების უკან გვემალება. იქნებ, ჭეშმარიტება ქალია, ვისაც საიმისო მიზეზი აქვს, მიზეზი არ გვითხრას? იქნებ, ბერძნულად მას ბაუბო ქვია?⁴

ოჰ, ეს ბერძნები! მათ კი იცოდნენ სიცოცხლის ყადრი! საამისოდ საჭიროა, გაბედო გაჩერება ზედაპირთან, მოკეცვის ადგილთან, კანთან, თაყვანი სცე ხილულს, ფორმას, ტონს, სიტყვას, თვალხილულობის მთელი ოლიმპოსი გწამდეს! ეს ბერძნები ზედაპირულები იყვნენ – სიღრმისა გამო! და განა ჩვენც, თავზებულადებული სულელები, ამასვე არ ვუბრუნდებით, ჩვენ, ვინც თანამედროვე აზროვნების უმაღლეს და უსაშიშეს მწვერვალებზე ავცოცებულვართ და იქიდან გადმოვიხედეთ, ჩვენ, ვინც ყველაფერს ზევიდან შევხედეთ? განა სწორედ ამით ბერძნები არ ვართ: ფორმების, ტონების, სიტყვების თაყვანისმცემლები? და სწორედ ამის გამო – ხელოვანნი?

3 ალუზია ფრიდრიხ შილერის ლექსზე *Das Verschleierte Bild zu Sais*. ამ ლექსში სრულყოფილ ცოდნას მოწყურებული ჭაბუკი არღვევს აკრძალვას, ღამით ეგვიპტურ ტაძარში შეიპარება და საბურველს შემოაცლის ქანდაკებას, რომელიც ჭეშმარიტებას განასახიერებს – რის შემდეგაც დაკარგავს სიხარულის უნარს და სიცოცხლის ხალისს.

4 ბაუბო – ბერძნულ მითოლოგიაში, პრიმიტიული და ვულგარული მდედრი დემონი, სიტყვასიტყვით – ქალის გენიტალია.

კეთილისა და ბოროტის მიღმა

ნაწყვეთები

4. ჩვენთვის დებულების სიყალბე მისი უარყოფის საფუძველი სულაც არ არის. ალბათ ყველაზე მეტად სწორედ ამით ეუცხოებათ ჩვენი ახალი ენა. საკითხი ასე დგას: რამდენადაა დებულება სიცოცხლისდამამკვიდრებელი, სიცოცხლისშემნახველი, გვარისშემნარჩუნებელი, იქნებ გვარისგამომყვანიც; არსებითად, იქითკენ ვიხრებით, რომ ყველაზე ყალბი დებულებები (რასაც აპრიორულად სინთეზური დებულებებიც მიეკუთვნება) ჩვენთვის ყველაზე აუცილებელიცაა, რომ ადამიანი ვერ იცოცხლებს, თუ ლოგიკურ ფიქციებს მნიშვნელობა არ მიანიჭა, თუ რეალობა აბსოლუტურისა და საკუთარ თავთან იგივეობრივის წმინდად წარმოსახვით სამყაროს არ შეუფარდა, თუ სამყარო რიცხვების მეშვეობით მუდმივად არ გააყალბა; რომ ცრუ დებულებების უკუგდებით სიცოცხლესაც უკუვაგდებთ, სიცოცხლეზეც ვამბობთ უარს. ცხადია, სიყალბის სიცოცხლის წინაპირობად მიჩნევა ყველაზე უფრო ხიფათიანად გვაპირისპირებს ღირებულებათა ჩვეულ განცდას; ესეც საკმარისია, რომ ამის გამბედავი ფილოსოფია კეთილისა და ბოროტის მიღმა დადგეს.

203. ჩვენ, ვისაც სხვაგვარად გვწამს, ჩვენ, ვინც დემოკრატიულ მოძრაობას არა მხოლოდ პოლიტიკური ორგანიზაციის გადაგვარებულ ფორმად, არამედ ადამიანის გადაგვარებად, კერძოდ, მის დაკნინებად, მის გამამდაბიურებლად და ღირებულების დამამცრობლად მივიჩნევთ, რას უნდა დავაფუძნოთ ჩვენი იმედები? არჩევანი ერთადერთია: ახალ ფილოსოფოსებს; მათ გონებას, ვისაც ძალა და თავისთავადობა ყოფნის, ღირებულებათა საწინააღმდეგო შეფასებებს დაუპირისპირდეს და „მარადიული ღირებულებები“ გადააფასოს, შეატრიალოს; წინ წარგზავნილებს, მომავლის ადამიანებს, ვინც დღეს კრებს ძალებს და კრავს კვანძებს, რაც ათასწლეულთა ნებას ახალ გზებზე გადაიყვანს. ადამიანს რომ ასწავლო, რომ კაცობრიობის მომავალი მისი ნებაა, მის ნებაზე დამოკიდებული, რომ შეამზადოს ის დიდი მსხვერპლისა და ერთობლივი ძალისხმევისთვის, რომელიც აღზრდისა და წვრთნის გზაზე ელოდება, ამით რომ ბოლო მოუღო უგუნურებისა და შემთხვევითობის ამაზრუნ ბატონობას, რომელსაც აქამდე „ისტორიას“ ეძახდნენ („რადენობრივი მეტობის“ უგუნურება ოდენ მისი ბოლო ფორმაა): ამისთვის ოდესმე დაგვჭირდება ახალი ტიპის ფილოსოფოსები და მბრძანებლები. მათზე წარმოდგენაც კი გააფრმკრთალებს და დამამცრობს ყველა დაფარულ, ავ თუ კეთილ

სულს, რაც კი ქვეყნად ყოფილა. ასეთი წინამძღოლების სახებაა, რაც თვალწინ გვიტრიალებს: მომცემთ ნებას, ეს ხმამაღლა გითხრათ, თავისუფალო სულელებო? მათი გაჩენისთვის აუცილებელი პირობები, რაც ნაწილობრივ უნდა შევექმნათ, ნაწილობრივ კი გამოვიყენოთ; სავარაუდო ხერხები და გამოცდები, რაც სულს ისეთ სიმალეს და ძალას მიაღწევინებს, რომ შინაგანი იძულება იგრძნოს ამ ამოცანათა შესასრულებლად; ღირებულებათა გადაფასება, ანუ ის წნეხი და ურო, რაც სინდისს გამოაწრობს და გულს ბრინჯაოდ აქცევს, რათა მან ახალი პასუხისმგებლობის ტვირთს გაუძლოს; მეორე მხრივ, ასეთ წინამძღოლთა აუცილებლობა, თავზარდამცემი საფრთხე, რომ ისინი შეიძლება არც გამოჩნდნენ, ან ხელი მოეცა-როთ და გადაგვარდნენ: ესაა ჩვენი მთავარი წუხილი და ჯავრი – ეს ხომ კარგად უწყით, თავისუფალო სულელებო! ესაა მძიმე შორეული ფიქრები და ქარიშხლები, რაც ჩვენი ცხოვრების ზეცაზე დაქრის. ცოტა რამ შეედრება იმ ტკივილს, თუ ერთხელ მაინც გინახავს, მიხვედრილხარ, შეგიგრძენია, განსაკუთრებულ ადამიანს თავგება როგორ აებნა და გადაგვარდა; მაგრამ ვისი მზერაც იმდენად მახვილია, რომ თავად „ადამიანის“ [მოდემის] გადაგვარების ზოგადი საფრთხეც არ ეპარება, ვისაც ჩვენსავით შეუცვნია საზარელი შემთხვევითობა, კაცობრიობის მომავალს თავის ნებაზე რომ ათამაშებს – ოღონდ ამ თამაშში ღმერთის ხელი კი არა, თითოც არ ურევია; ვინც ხვდება, რა საბედისწერო საფრთხე იმალება „თანამედროვე იდეების“ ჩლუნგი მიამიტობისა და მიმნდობლობის, კიდევ უფრო მეტად კი – ზოგადად ქრისტიანულ-ევროპული მორალის მიღმა, [ასეთი ადამიანის] სული ჯერაც გაუგონარ ძრწოლას შეუპყრია. მას ერთი მზერის შევლებით შეუძლია, სრულად დაინახოს, რა შეიძლება გამოიყვანო ადამიანისგან, თუ მის ძალებს სათანადოდ შეახამებ და ამოცანებს სწორად დაუსახავ; მას საკუთარი სინდისის ძირისძირამდე აქვს შეცნობილი, რომ ადამიანს ჯერ არ ამოუწურავს დიადი შესაძლებლობები და რომ ადამიანი, როგორც გვარი, ადრეც არაერთხელ მდგარა იღუმალი გადაწყვეტილებების პირისპირ და ახალი გზების გასაყართან; მან კიდევ უფრო კარგად უწყის, საკუთარი ყველაზე მტკივნეული მოგონებებიდან, თუ რა უბადრუკი დაბრკოლებების გამო დამსხვრეულა, გაცამტვერებულა, ჩაძირულა და დაბეჩავებულა უმაღლესი რანგის წამოწყებები. ადამიანის მთლიანი გადაგვარება, მისი იმ დონემდე დაცემა, რაც დღეს სოციალისტ რევგენებს და ტვინგარეცხილებს „მომავლის ადამიანის“ იდეალად ესახებათ, ადამიანის ამგვარი დაბეჩავება და ჯოგის რიგითი წევრის დონემდე, თანაბარი უფლებებისა და მისწრაფებების მქონე ფინიამდე დამცრობა (რასაც ისინი „თავისუფალი საზოგადოების“ ადამიანს უწოდებენ), ნამდვილად შესაძლებელია, ეს ეჭვს არ იწვევს! იმის სულს, ვისაც ეს საფრთხე ერთხელ მაინც ბოლომდე გაუაზრებია, ყველა სხვისთვის უცხო ზიზღის გრძნობა დაუფლებია – მასთან ერთად კი, შესაძლოა, ახალი ამოცანის შეგნებაც!..

257. ადამიანის გვარის ამაღლება აქამდე მუდამ არისტოკრატიული საზოგადოების მონაპოვარი ყოფილა, და ეს ყოველთვის ასე იქნება. ასეთ საზოგადოებას სწამს, რომ ადამიანები ერთმანეთისგან წოდებრივი დანაწევრების გრძელი სკალისა და ღირსების მიხედვით უნდა განსხვავდებოდნენ, და რაღაც სახით მას მო-

ნობა სჭირდება. თუ არ იქნა დისტანციის პათოსი, რომელსაც ჰქმნის ძვალ-რბილში გამჯდარი წოდებრივი განსხვავებები, გაბატონებული კლასის მუდამ უცხო და ქედმაღალი მზერა ქვეშევრდომების და მოსამსახურეების მიმართ, და ამ უკანასკნელთა მუდმივი გავარჯიშება ბრძანების მიცემასა და შესრულებაში, შორს დაჭერასა და თვითდამცრობაში, არ აღმოცენდებოდა არც სხვა, გაცილებით უფრო იდუმალი პათოსი, სწრაფვა იმისკენ, რომ თვით სულის შიგნით გავიფართოვოთ დისტანცია, რომ სულ უფრო მაღალ, იშვიათ, შორეულ, შეფრთიანებულ, სრულყოფილ მდგომარეობას მივალწიოთ, მოკლედ, არ იარსებებდა ლტოლვა „ადამიანის“, როგორც გვარის, ამაღლებისკენ, ადამიანის მუდმივი „თვითგადალახვისკენ“, მორალური ფორმულა ზემორალური აზრით რომ ვიხმაროთ. რა თქმა უნდა, თუ არისტოკრატიული საზოგადოების წარმოშობაზე (ანუ „ადამიანის“, როგორც გვარის, ამაღლების წინაპირობაზე) ვილაპარაკებთ, ჰუმანისტურ ილუზიებში არ უნდა ჩავვარდეთ: ჭეშმარიტება სასტიკია. პირუთვნელად ვალიაროთ, როგორ მიეცა დასაბამი დღემდე დედამიწაზე არსებულ ყველა მაღალ ცივილიზაციას! ჯერ კიდევ სრულიად ბუნებითი ბუნების მქონე ადამიანები, ბარბაროსები ამ სიტყვის ყველაზე საშიში აზრით, გაუტყეხელი ნებისყოფისა და ბატონობისკენ ლტოლვის მატარებელი მტაცებლები თავს ესხმოდნენ უფრო სუსტ, ზნეობრივ, მშვიდობიან, შესაძლოა, ვაჭრობით თუ მესაქონლეობით დაკავებულ რასებს, ან ძველ დაუძღურებულ ცივილიზაციებს, სიცოცხლის ბოლო ნაპერწკლები სულიერებისა და გარყვნილების კაშკაშა ფიერვერკებში რომ ენავლებოდათ. კეთილშობილთა ყველა კასტა ბარბაროსების კასტიდან მოდის. უპირატესობა მათ უპირველეს ყოვლისა სულიერი და არა ფიზიკური ძალით მოიპოვეს: ისინი უფრო მთლიანი ადამიანები იყვნენ (რაც, ნებისმიერ საფეხურზე, „უფრო მთლიან მხეცსაც“ ნიშნავს).

259. ურთიერთობის მიყენებისგან, ძალადობისგან, ჩაგვრისგან თავის შეკავება, ჩვენი და სხვისი ნების ერთ დონეზე დაყენება: გარკვეული, მიახლოებითი აზრით, ეს შეიძლება ინდივიდებს შორის ურთიერთობაში კარგ ზნედ ჩაითვალოს, ოღონდ შესაფერის პირობებში (სახელდობრ, თუ ადამიანები თავისი ძალითა და ღირსებით რეალურად თანასწორნი არიან და ერთ ერთობას შეადგენენ). მაგრამ როგორც კი ამ პრინციპის გაფართოებას მოვინდომებთ და მას საზოგადოების ძირეულ პრინციპადაც კი გამოვაცხადებთ, მაშინვე გამოვლინდება ამ მიდგომის ნამდვილი არსი: ეს სიცოცხლის უარყოფის, მისი დაშლის და განადგურების გზაა. საქმის არსი ძირისძირობამდე უნდა გავიაზროთ და სენტიმენტალური გულჩვილობა უკუვადგოთ: სიცოცხლე თავისი არსით მოხვეჭა, სხვისი დაზიანება, უცხო-სა და სუსტზე ძალადობა, ჩაგვრა, სისასტიკე, საკუთარი წესების [სხვაზე] თავს მოხვევა, მითვისება და სულ მცირე, ყველაზე რბილ ვარიანტში, ექსპლუატაციაა. მაგრამ რატომ ვხმარობთ მაინცდამაინც იმ სიტყვებს, რომელთაც ოდითგანვე ბოროტ განზრახვებს უკავშირებდნენ? თუ ზემოთ ნახსენებ ერთობებს, რომელთა შიგნითაც ინდივიდები ერთმანეთს თანასწორად ეპყრობიან (ასეა ყოველ ჯანსაღ არისტოკრატიაში), სურთ სიცოცხლე შეინარჩუნონ და არ დაიღუპონ, სხვების მიმართ ყველაფერი ის უნდა ჩაიდინონ, რისგანაც მისი წევრები ერთმანეთის მი-

მართ თავს იკავებენ: ისინი უნდა იქცნენ ბატონობისკენ ლტოლვის განსახიერებად, უნდა გაიზარდონ, მიითვისონ, მიიზიდონ, უპირატესობა მოიპოვონ, და ეს გააკეთონ არა მორალურობის ან ამორალურობის გამო, არამედ იმიტომ, რომ ცოცხლობენ, რომ სიცოცხლე ძალაუფლებისკენ ლტოლვავა. მაგრამ თანამედროვე ევროპელის ცნობიერება არც ერთ სხვა საკითხში არ არის ისე შეუსმენელი, როგორც ამაში: დღეს ყველა ოცნებობს (ხანდახან ამას მეცნიერებასაც კი არქმევენ) საზოგადოების მომავალ მოწყობაზე, რომელსაც აღარ ექნება „ექსპლუატაციის ხასიათი“. ეს რომ მესმის, მგონია, რომ ვილაც გვპირდება ისეთი სიცოცხლის გამოგონებას, არც ერთი ორგანული ფუნქცია რომ აღარ ექნება. „ექსპლუატაცია“ არ არის არც გადაგვარებული და არც არასრულყოფილი ან პრიმიტიული საზოგადოების ნიშანი: ის სიცოცხლის არსში ძვეს, როგორც მისი ძირეული ორგანული ფუნქცია, ის მომდინარეობს ძალაუფლებისკენ შინაგანი ლტოლვისგან, რომელიც იგივე სიცოცხლის ლტოლვავა. თუნდაც, როგორც თეორია, ეს აზრი ახალი იყოს, სინამდვილეში, ის ყოველგვარი ისტორიის ამოსავალი ფაქტია; საჭიროა მხოლოდ, საკუთარი თავის წინაშე პატიოსნები ვიყოთ!

260. მას შემდეგ, რაც ბევრი ვიხეტიალე მორალის მრავალგვარ, დახვეწილ თუ ტლანქ, სახეობათა შორის, ოდესმე რომ უბატონია თუ დღესაც ბატონობს ამ დედამიწაზე, დავინახე, რომ მათში გარკვეული ნიშნების ერთობლიობა რეგულარულად მეორდება და ერთმანეთს უკავშირდება. საბოლოოდ, ჩემ თვალწინ გამოიკვეთა ორი ძირითადი ტიპი და ნათელი გახდა მათ შორის ღრმა განსხვავება. არსებობს ბატონების მორალი და მონების მორალი; აქვე დავძენ, რომ ყველა მაღალ და მრავალსახოვან ცივილიზაციაში ჩანს აგრეთვე ორივე მორალის გაშუალების მცდელობები, კიდევ უფრო ხშირად – მათი ურთიერთგამსჭვალვა და მრავალმხრივი გაუგებრობები; ხანდახან კი ისინი მკვეთრად უპირისპირდება ერთმანეთს: ეს შეიძლება ერთი და იმავე ადამიანის სულშიც მოხდეს. მორალურ ღირებულებათა გამიჯვნას ახდენს ან გაბატონებული ჯგუფი, რომელიც კმაყოფილებით ხვდება ქვემოთ მდგომთაგან თავის განსხვავებას, ან დაბალი ფენები, მონები და სხვადასხვა რანგის ქვეშევრდომები. პირველ შემთხვევაში, როცა ბატონები ადგენენ, რას ნიშნავს „კარგი“, სულის ამაყი, ამაღლებული განწყობები ხდება ის ამოსავალი წერტილი, რასთან მიმართებაშიც აიგება რანგების იერარქია. კეთილშობილი ადამიანი ემიჯნება არსებებს, რომლებიც ასეთი ამაღლებული და ამაყი განწყობის საპირისპირო თვისებებს ავლენენ: ის მათ ზიზღით უყურებს. ადვილად შესამჩნევია, რომ მორალის ამ პირველ გაგებაში „კარგის“ და „ცულის“ დაპირისპირებაზე არანაკლებ მნიშვნელოვანია განსხვავება „კეთილშობილსა“ და „მდაბიოს“ (ზიზღის ღირსს) შორის – „კეთილისა“ და „ბოროტის“ ოპოზიციას სულ სხვა ძირი აქვს. ზიზღის ღირსია სულმოკლე, ლაჩარი, მეწვრილმანე, ის, ვინც ვიწრო სარგებლიანობაზე ფიქრობს; იგივე ეხება ეჭვიან კაცს თავისი გაუბედავი გამოხედვით, ადამიანის ძალღურ ტიპს, რომელიც თავსაც იმცირებს და სხვისგან აბუჩად ავდებასაც ადვილად იტანს, პირმოთნე მათხოვარს, უპირველეს ყოვლისა – მატყუარას: ყველა არისტოკრატს ღრმად აქვს გამაჯღარი რწმენა,

რომ მდაბიო ხალხი ცრუპენტელაა. „ჩვენ, მართლები“ – ასე მოიხსენიებდნენ თავს კეთილშობილნი ძველ საბერძნეთში. საგულისხმოა, რომ მორალური ღირსების აღმნიშვნელი სიტყვები ყველგან პირველ ყოვლისა პიროვნებებს მიეწერებოდათ, ცალკეული ქმედებების ამ სიტყვებით დახასიათება კი მეორადი, გვიანი ფენომენია: ამიტომაა უხეში შეცდომა, როცა მორალის ისტორიკოსი დაიწყებს შეკითხვით: „რატომ ვაქებთ თანაგრძნობაზე აგებულ ქცევას?“ ადამიანის კეთილშობილი ტიპი თავს ღირებულებათა დამდგენად მიიჩნევს, მას სხვისი შექება არ სჭირდება. ის ასე განსჯის: „რაც ჩემთვის საზიანოა, თავისთავადაც საზიანოა;“ ის საკუთარ თავს ცნობს იმად, ვისაც საგანთა ზოგადი ღირებულების განსაზღვრა ეკუთვნის, ის ღირებულებათა შემოქმედია. ის განადიდებს ყველაფერს, რასაც თავის თავში შეიცნობს: ასეთი მორალი თვითგანდიდებაა. მისი სათავეა სისავსის, ძალის შეგრძნება, რომელსაც გადმოღვრა სწადია, მაღალი დაძაბულობით გამოწვეული ბედნიერება, განცდა სიმდიდრისა, რომელსაც სურს, გასცეს და დაასაჩუქროს. კეთილშობილი ადამიანიც ეხმარება გაჭირვებულებს, მაგრამ ამას არასოდეს ან იშვიათად სჩადის შეცოდების გამო: მისი მამოძრავებელი ძალის სიჭარბით გამოწვეული წადილია. კეთილშობილი კაცი თავის თავში ძლიერს განადიდებს, აგრეთვე იმას, ვისაც საკუთარი თავის მიმართ აქვს ძალა, ვინც იცის, როდის თქვას და როდის დადუმდეს, ვინც სიხარულით ექცევა საკუთარ თავს ხისტად და მკაცრად და ყველაზე მეტად სიხისტეს და სიმკაცრეს სცემს პატივს. „ვოტანმა მაგარი გული ჩამიდო მკერდში;“ – გვეუბნება ძველი სკანდინავური საგა: ასე გამოხატავს თავს ამაყი ვიკინგის სული, და ეს სრულიად მართებულია. ამ ტიპის ადამიანი ამაყობს იმით, რომ სხვისი შეცოდებისთვის არ არის შექმნილი. ამაზე საგის გმირი საგანგებოდ გვაფრთხილებს: „ვისაც ჯველობაში არ ჰქონია მაგარი გული, არც არასოდეს გაუმაგრდება.“ კეთილშობილი და მამაცი, ვინც ასე ფიქრობს, ყველაზე შორს დგას იმგვარი მორალისაგან, რომელიც ზნეობის არსს სწორედ რომ თანაგრძნობაში, სხვისთვის ქმედებაში ან დაუინტერესებლობაში ხედავს. საკუთარი თავის რწმენა და ქედმაღლობა, მტრული და ირონიული დამოკიდებულება „უანგარობისადმი“ ისეთივე უეჭველი ნიშნებია კეთილშობილი მორალისა, როგორც სკეპტიკური და დამცინავი დამოკიდებულება თანაგრძნობის და გულჩვილობის გამოვლინებათა მიმართ. პირველ რიგში ძლიერებმა უწყიან, როგორ სცენ პატივი, ეს მათი ხელობაა, მათი შემოქმედების სფეროა. ძლიერთა მორალს ახასიათებს ღრმა მოწიწება ასაკისა და წარმომავლობის მიმართ (სამართლის მთელი სისტემა ამ ორმაგ მოკრძალებას ემყარება), წინაპრების რწმენა და ახალბედებთან შედარებით მათთვის უპირატესობის მინიჭება. და პირიქით, როცა „თანამედროვე იდეებით“ გატაცებულ ადამიანებს ლამის ინსტინქტად ექცევათ „პროგრესისა“ და „მომავლის“ რწმენა, სიძველის პატივისცემა კი უჭირთ, ამით ისინი სრულად ავლენენ ამ „იდეათა“ მდაბიო წარმომავლობას. მაგრამ ის, რაც ბატონთა მორალს თანამედროვე გემოვნებისთვის განსაკუთრებით მიუღებელს და უსიამოს ხდის, არის მისი შეუვალი მრწამსი, რომ ადამიანი მოვალე მხოლოდ თანასწორთა მიმართ შეიძლება იყოს; რომ დაბალი რანგის ქმნილებებს ან უცხოებს შეგვიძლია ისე

მოვექცეთ, როგორც მოგვეპრიანება ან „ჩვენს გულს გაუხარდება“ და ამ დროს „კეთილისა და ბოროტის მიღმა“ ვიმყოფებით: სწორედ აქ შეიძლება მოვუნახოთ ადგილი თანაგრძნობას და მისთანებს. უნარი და მოვალეობა, ხანგრძლივად შეინარჩუნო მადლიერების გრძნობაც და შურისძიების წადილიც (ორივეს მხოლოდ თანასწორთა შორის აქვს ძალა), დახვეწილობა ანგარიშსწორებაში, მეგობრობის რაფინირებული გაგება, მტრების ყოლის ერთგვარი საჭიროება (რომელიც გამოსავალს უქმნის შურის, ჩხუბის, ქედმაღლობის აფექტებს და არსებითად ეხმარება [ადამიანს], კარგი მეგობრობა გასწიოს): ყოველივე ეს ტიპური ნიშნებია კეთილშობილი მორალისა, რომელიც, როგორც უკვე ვთქვით, სულაც არ არის „თანამედროვე იდეების“ მორალი და, ამის გამო, ძნელი გასაზიარებელია, მაგრამ, აგრეთვე, ძნელი საპოვნელი და გამოსავლენია. სულ სხვაგვარადაა საქმე მეორე ტიპის, მონების მორალის შემთხვევაში. წარმოვიდგინოთ, რომ ძალმომრეობის მსხვერპლი, დაჩაგრული, გატანჯული, არათავისუფალი, თავის თავში დაურწმუნებელი და დაქანცული ადამიანები მორალიზირებას იწყებენ: რა ექნება საერთო მათ მორალურ შეფასებებს? სავარაუდოდ, თავს იჩენს პესიმისტური უნდობლობა იმ ზოგადი ვითარების მიმართ, რაშიც კაცობრიობა აღმოჩნდა, შესაძლოა, გაიციხვის საგანი არა მარტო ეს ვითარება, არამედ თავად ადამიანიც გახდეს. მონა ძლიერთა სიქველეს კეთილი თვალთ ვერ უყურებს: მას თან დაყვება სკეფსისი და ეჭვი, დახვეწილი უნდობლობა ყოველივე „კარგის“ მიმართ, რასაც ქვეყნად განადიდებენ; ის სიამოვნებით დაირწმუნებდა თავს, რომ [ძლიერთა] ბედნიერებაც მოჩვენებითია. სამაგიეროდ, ის წინ წამოწევს და გულუხვად გააშუქებს იმგვარ თვისებებს, რაც ტანჯულთ განსაცდელის შემსუბუქებაში დაეხმარება: აქ იგულისხმება თანაგრძნობა, დასახმარებლად გამოწვდილი კეთილი ხელი, მოთმინება, გულმოდგინება, მოკრძალება, გულითადობა; რადგან ესენი აქ ყველაზე საჭირო თვისებებია: არ არსებობს უკეთესი საშუალება ცხოვრებისეული გაჭირვების გადასატანად. მონების მორალი, არსებითად, სარგებლიანობის მორალია. სწორედ ამ ღუმელში გამოდნა ცნობილი დაპირისპირება „კეთილსა“ და „ბოროტს“ შორის: ბოროტის ცნებაში ჩადებულია ძალის და ხიფათის განცდა, რაღაც ისეთისა, რაც შიშისმომგვრელია, დახვეწილი და მაგარი, რაც თავს აბუჩად არავის აადებინებს. მონების მორალის თანახმად, „ბოროტება“ შიშისმომგვრელია, მაშინ როდესაც ბატონთა მორალი „კარგს“ სწორედ იმას ეძახის, რაც შიშს იწვევს და უნდა გამოიწვიოს, ხოლო „ცუდი“ ისაა, ვინც შეიძლება აბუჩად აიგდოს. წინააღმდეგობა თავის კულმინაციას იმაში აღწევს, რომ, მონების მორალის თანახმად, საბოლოოდ იმ ადამიანსაც კი, ვინც ამ ლოგიკით „კეთილად“ უნდა მოვიხსენიოთ, ოდნავი, თუნდაც მსუბუქი და კეთილგანწყობილი აგდებით ეკიდებიან, რადგან მონური ცნობიერება კეთილი ადამიანისგან მოითხოვს, უვნებელიც იყოს: ის ბუნწულაა, იოლი მოსატყუებელი, იქნებ ცოტათი მოსულელოც, un bonhomme. საერთოდ, იქ, სადაც მონების მორალია გაბატონებული, ენა მიდრეკილია, „კეთილი“ და „ბრიყვი“ ერთმანეთს დაუახლოვოს. და ბოლო ძირეული განსხვავება: სწრაფვა თავისუფლებისადმი, ბედნიერების ინსტინქტი და თავისუფლების შეგრ-

ძნების სხვადასხვა ნიუანსი ისევე გარდუვალად მიეკუთვნება მონების მორალს და მორალურობას, როგორც მოწიწებასა და თავგანწირვაში დახელოვნება და შთაგონებულობა მყარად ახასიათებს აზროვნების და შეფასების არისტოკრატიულ წესს. აქედან სრულიად ცხადი ხდება, რატომაა, რომ სიყვარული როგორც ვნება, რაც ჩვენი, ევროპული სპეციალობაა, უპირობოდ კეთილშობილი წარმოშობისა უნდა იყოს. როგორც ცნობილია, მისი წარმოშობა უკავშირდება პროვანსის პოეტ რაინდებს, gai saber-ის [მხიარული მეცნიერების] ამ ბრწყინვალე და შემოქმედ ადამიანებს, ვისაც ევროპა ძალიან ბევრს, შესაძლოა, საკუთარ თავსაც უნდა უმაღლოდეს.